

Univerza v Mariboru
Filozofska fakulteta

Mira Krajnc Ivič

Osnove pragmatičnega jezikoslovja

Visokošolski učbenik

Maribor, 2013

Univerza v Mariboru
Filozofska fakulteta

Dr. Mira Krajnc Ivič
Osnove pragmatičnega jezikoslovja
Pri pripravi je sodelovala študentka Lavra Rengeo

Jezikovni pregled: Tatjana Caf
Recenzenta: dr. Bernard Rajh, dr. Simona Pulko

Univerza v Mariboru
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

81'1(075.8)

KRAJNC Ivič, Mira

Osnove pragmatičnega jezikoslovja [Elektronski vir] : visokošolski učbenik / Mira Krajnc Ivič. -
El. učbenik. - Maribor : Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2013

Način dostopa (URL):

<http://www.ff.uni-mb.si/oddelki/slovanski-jeziki-in-knjizevnosti/>

ISBN 978-961-6930-09-3

COBISS.SI-ID 74975745

VSEBINA

1 OPREDELITEV JEZIKOVNE PRAGMATIKE	5
1.1 TEME IN KLJUČNI POJMI JEZIKOVNE PRAGMATIKE	9
2 TEORIJA GOVORNIH DEJANJ	9
2.1 GOVORNO DEJANJE	10
2.2 PODDEJANJA GOVORNEGA DEJANJA.....	12
2.3 AUSTIN	13
2.3.1 Performativni, izvajalniški glagoli in glagoli jezikovne dejavnosti.....	14
2.4 RAZREDI GOVORNIH DEJANJ.....	15
2.5 POGOJI POSREČENOSTI GOVORNEGA DEJANJA.....	16
2.5.1 Pravila in pogoji posrečenosti za govorno dejanje vprašanje in izpitno vprašanje.....	17
2.6 KAKO DOLOČITI VRSTO GD?.....	17
2.7 IZRAŽANJE TVORČEVE NAMERE	18
3 KONTEKST, SPOROČANJSKE OKOLIŠČINE.....	19
3.1 UDELEŽENCI KOMUNIKACIJSKEGA STIKA.....	20
3.1.1 Jezikovna sporazumevalna zmožnost	21
3.1.2 Poimenovanja udeležencev komunikacijskega stika	22
3.2 NEJEZIKOVNI KONTEKST, OKOLIŠČINE ALI NEJEZIKOVNE SESTAVINE KOMUNIKACIJSKEGA STIKA	24
3.2.1 Mentalni svet	25
3.2.2 Socialni svet.....	25
3.2.3 Fizični svet.....	26
4 KOMUNICIRANJE IN KOMUNIKACIJSKA NAČELA.....	28
4.1 KOMUNICIRANJE.....	28
4.2 KOMUNIKACIJSKA NAČELA.....	31
4.2.1 Paul Grice in sodelovalno načelo (SN) ali načelo sodelovanja (NS).....	31
4.2.2 Leech in vljudnostno načelo (VN).....	37
5 OBLIKOVANJE SMISLA BESEDILNO SPOROČENEGA.....	39
6 TEORIJA RELEVANTNOSTI.....	40
7 KOMUNIKACIJSKA/SPORAZUMEVALNA ZASLEPITEV.....	41
8 JEZIKOVNI KONTEKST	42
8.1 KANAL ALI PRENOSNIK: PRENOSNIŠKA ZVRST	42
8.2 JEZIK, JEZIKOVNI KOD	43
8.3 JEZIKOVNI TABUJI, EVFEMIZMI, STEREOTIPI.....	45
9 BESEDILO.....	47
9.2 BESEDILO VS. DISKURZ.....	48
9.3 TVORJENJE BESEDILA.....	49
9.4 MERILI ZNOTRAJ BESEDILA, SOVEZNOST ALI KOHERENOST IN KOHEZINOST.....	50
9.4.1 Deiktičnost, deiktična leksika	52
10 MEDKULTURNA PRAGMATIKA	55
11 TEMELJNA LITERATURA	56

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

12 GRADIVO ZA VAJE.....	57
VAJA 1.....	57
VAJA 2.....	58
VAJA 3.....	59
VAJA 4.....	60
VAJA 5.....	62
VAJA 6.....	65
VAJA 7.....	67
VAJA 8.....	68
VAJA 9.....	69
VAJA 10.....	71
VAJA 11.....	72
VAJA 12.....	73

1 OPREDELITEV JEZIKOVNE PRAGMATIKE

(Jezikovna) pragmatika je »splošen kognitivni, socialni in kulturni pogled na jezikovne fenomene, ki je povezan z rabo teh fenomenov v oblikah vedenja« (Verschueren 2000: 22), in »poudarja funkcionalno povezanost jezika z drugimi platmi človeškega življenja« (isto: 24).

Poleg termina pragmatika se v literaturi uporabljata še jezikovna pragmatika in redkeje, tuja ustreznica pragmalingvistika. Če je npr. pri Verdonikovi (Verdonik 2003) pragmatika v primerjavi z jezikovno pragmatiko manj natančen termin, se zdi, da je prav ta termin za druge, npr. naslov pogosto citirane knjige J. Verschuerna je *Razumevanje pragmatike*, pleonazem.

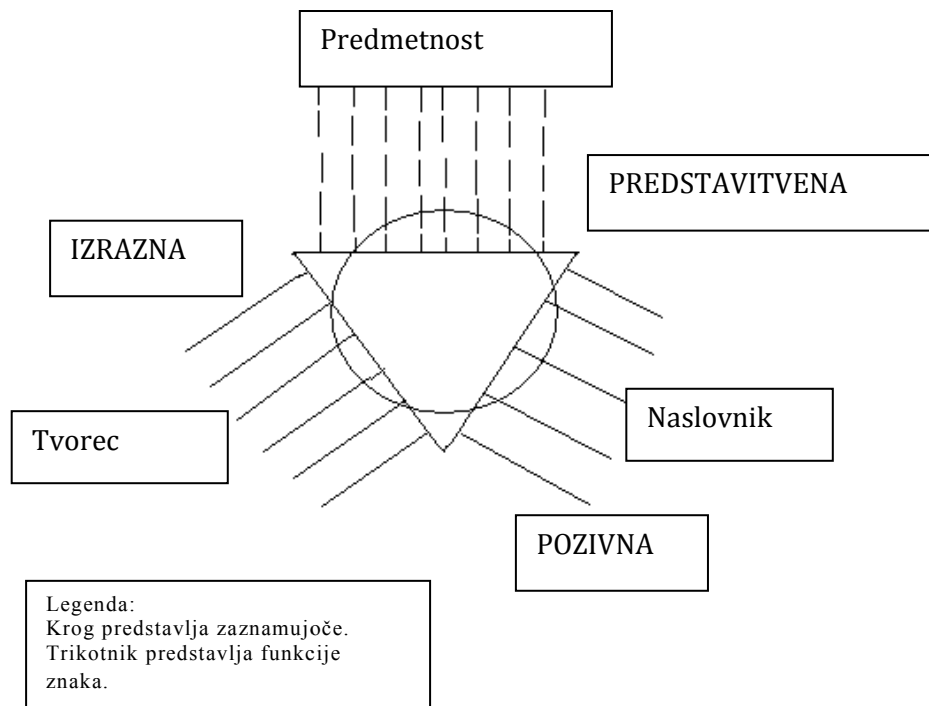
Govoriti, pisati zgolj o jezikovnopragmatičnih ali pragmalingvističnih analizah v slovenistiki je pravzaprav nemogoče ob upoštevanju dejstev, a) da mora besediloslovje združevati besedilno skladnjo, teorijo komuniciranja, stilistike in jezikovne pragmatike (Korošec 2006: 239, Žele 2008: 63) in b) da je smisel sporočenega posledica sovplivanja jezikovnega, besedilnega, in nejezikovnega, okoliščinskega, dela informacije, potrebne za tvorjenje in interpretiranje sporočenega.

Pragmatika je torej pristop k analizi besedila z vidika razmerja med uporabnikom znaka in znakom. Znaki predstavljajo, naznanjajo, nadomeščajo to, kar sicer ni prisotno. Imajo praktično vrednost. Pierce glede na vrsto razmerja do predmeta, ki ga nadomeščajo, loči 3 vrste znakov: indekse, ikone in simbole. Indeksi so tista vrsta znaka, ki so posledica zaznamovanega (dim je indeks – posledica ognja). Ikone so tista vrsta znaka, katerega razmerja temeljijo na formalni podobnosti, preslikavi, npr. avtokarte, diagrami, onomatopoejski izrazi; ikonska je bila prvotna pisava. O simbolih govorimo takrat, kadar je razmerje med zaznamujočim in zaznamovanim dogovorjeno.

Prim. z modeli znaka po de Saussurju, Ogden-Richardsu, Morrisu in Bühlerju. Slednji v svojem Organičnem modelu jezikovnega znaka navaja, da so jezikovni znaki istočasno simboli resničnosti (imajo predstavitevno vlogo), simptomi tvorčeve notranjosti (izrazna vloga) in signali, ki so apeli naslovniku (pozivna vloga).

Jezikovni znaki so tako nosilci pomena (izrazna in vsebinska podoba), tj. informacij o vsebini, tvorcu, naslovniku, o razmerju tvorca do naslovnika in dejanskosti (Kunst Gnamuš 1984: 8, 23). Imajo lahko le tak pomen, kot ga dovoljujejo posameznikove izkušnje.

Jezik je sistem znakov in sistem pravil povezovanja in/ali nadomeščanja znakov na sintagmatski in paradigmatski osi. Paradigmatska os (paradigma po SSKJ je sklanjatveni, spregatveni vzorec; Bešter: znaki lahko nadomeščajo eden drugega, v določeni sintagmi): Oče (Ati) pomiva posodo (Oče čisti krožnike). Sintagmatska os (sintagma – SSKJ: besedna zveza, v kateri je ena beseda glavna, druga pa podrejena; Bešter: sintagmatska razmerja znaki se pojavljajo v linearnem zaporedju): ščepec soli, kos kruha, krdelo ovac.

Znak je proučeval tudi že Ch. Morris, ki je razvil semiotični model znaka:

- *semantika= pomen jezikovnih enot/znakov
- *skladnja= razmerja med znaki
- *pragmatika=razmerje uporabnika do znaka

Po Morrisu je pragmatika tako veda, ki proučuje razmerje med uporabnikom in znakom. Toporišič je skladno s to definicijo pragmatiko v ESJ 1992 in SS 2000 opredelil kot:

- mlada jezikoslovna veda, ki proučuje jezikovna znamenja v razmerju do njihovih uporabnikov /.../, družbena razmerja in vprašanja učinkovitosti jezikovnega sporočila → tu je treba biti kritičen: pragmatika danes ni več mlada veda/pristop, kot je bila leta 1992, in razmerje, odnos lahko ima le uporabnik do znaka in ne obratno;
- raboslovje, ki je sestavina vsake semiotične (znamenjeslovne) teorije, ki obravnava razmerje med znamenji in njihovimi porabniki.

R. Zadavec Pešec tabelarno prikaže položaj jezikovne pragmatike kot dela semiotike:

Jezikovni sistem	SLOVNICA
Izrazna sredstva	GLASOSLOVJE
Razmerja	SKLADNJA
Pomeni	POMENOSLOVJE
Jezikovna raba	PRAGMATIKA

»Pogovarjanje je bistveni del vsake človekove dejavnosti« (Levinson 1995: 70), ki so po eni strani lahko v celoti konstituirane s pogovarjanjem (telefonski dvogovor, predavanja), po drugi strani pa je pogovarjanje lahko le njihov nebistveni, spremljevalni pojav (igranje nogometa). Nekje vmes so npr. stave, pri katerih je razmerje med rečenim in storjenim posebno. To potrjuje tudi N. Fairclough (Fairclough 2004: 106), ki tipe diskurzivnih sekvenc ločuje na obvestilne (*knowledge*) in na delovalne (*activity*): tvorec kaj reče, soudeleženec pa v odziv naredi, kar je z izrečenim povezano.

Najosnovnejši elementi komuniciranja so družbene okoliščine, udeleženca: tvorec in naslovník ter sporočilo. Besedilno sporočilo je oblikovano v interakciji med dvema različnima tipoma informacij. Prvi tip informacij je pogosto imenovan besedilni, saj ga predstavlja besedilo s svojo izrazno in vsebinsko (semantično) podobo. Drugi tip informacije je okoliščinski.

Za sporočanje je značilno izbiranje; tvorjenje: uvezenje (šifriranje); prenos sporočila; interpretacija, razumevanje: razkodiranje (dešifriranje); in izvabljanje povratne informacije.¹

Povzetek: Pragmatika je a) študij o rabi jezika, učinka in vpliva jezika na svet, b) študij jezika, rabljenega v konkretnih komunikacijskih položajih, c) študij prirazumljenega, torej tega, kar je bilo še poleg izrečenega hkrati tudi še mišljeno.

Jezikovna pragmatika izhaja iz teorije govornih dejanj, saj z govorjenjem opravljamo določeno dejanje. Govorci v različnih sporazumevalnih/komunikacijskih okoliščinah ne tvorimo povedi, ampak besedilo. To je v jezikoslovje pritegnilo analizo diskurza z izdelavo koncepta besedila in sociolingvistiko s pritegnitvijo družbenih dejavnikov. Termin govorec poimenuje udeleženca komunikacijskega stika, ki v danih okoliščinah zna uporabljati nek jezik, tj. jezik pisati, brati, govoriti.

¹ Pogosto navajani so komunikacijski modeli: de Saussurja, Bloomfielda in Harrisa, Shannena in Molesa ter t. i. pragmatični komunikacijski model.

1.1 TEME IN KLJUČNI POJMI JEZIKOVNE PRAGMATIKE

Teme ali področja raziskovanja (jezikovne) pragmatike so okoliščine (kontekst), smisel, pogovorna sklepanja, nanašajska zaporedja in govorna dejanja. Te teme analiziramo z vidika (komunikacijskih) načel: sodelovanja s soudeležencem, vljudnosti, zanimivosti, Pollyanna, ironije. Ključni pojmi (jezikovne) pragmatike pa so izbirljivost, dogovorjenost, sprejemljivost in prilagodljivost.

- **Izbirljivost:** jezikovna raba je nenehno jezikovno izbiranje na ravni zgradbe, strategije, pri tvorjenju, interpretiranju idr.
- Lastnosti jezika so:
 - **Sprejemljivost** – določa paleto možnosti, med katerimi lahko izbiramo
 - **Dogovorjenost** – izbiranje je odvisno od zelo prožnih načel in strategij
 - **Prilagodljivost** – omogoča dogovorjene jezikovne izbire med sprejemljivo paleto možnosti za približevanje zadovoljitvi komunikacijskih potreb

Z izbiranjem med dogovorjenimi in sprejemljivimi jezikovnimi fenomeni se prilagam zahtevam komunikacijskega stika in dajem vedeti, kdo sem, kako razumem konkretno situacijo, kakšen je moj odnos do nje in do ljudi.

2 TEORIJA GOVORNIH DEJANJ

Teorija govornih dejanj je eden najvplivnejših, najbolj razširjenih in najrazvitejših teoretskih okvirov zadnjih štiridesetih letih (Hirschová 2004a: 163). Mnogi teorijo govornih dejanj razumejo kot del jezikovne pragmatike. Vpeljavo obeh teoretičnih pristopov k analiziranju besedil omogoča Searleova definicija govorjenja: govoriti nek jezik je s pravili vodena/usmerjana oblika vedenja/obnašanja; intencionalno vedenje. Osnovne ali najmanjše enote jezikovnega sporočanja so govorna dejanja (Searle). Na podlagi teh razumemo vso

jezikovno sporočanje. Govorno dejanje je torej besedna oblika izrazitve česa. Searle prav tako pravi: »Kar mislim, lahko izrazim/ubesedim.« → Jezik rabimo za opravljanje dejanj, ki jih opravimo z izrekanjem česa. Govorec je voden s strani družbe in ima možnost izbirati, ali bo pravilom, strategijam sledil ali ne.

2.1 GOVORNO DEJANJE

Gre za kateri koli način posredovanja misli kot posledico neke želje. Z vsakim govornim dejanjem želimo na naslovnika vplivati in mu predstaviti del dejanskosti.

Govorno dejanje = izrek (poved v okoliščinah konkretnega komunikacijskega stika)

»Hote se ogibljemo razlikovanju med njima, saj ravno ne gre za razliko.« (Austin)

Tvorec skladno svojimi potrebami, željami izbere propozicijo, tj. pomensko podstavo povedi, jo glede na namen ali namero ubesedi, tj. ji da ilokucijsko moč, in hkrati z izrekanjem vpliva na naslovnika; šele z dekodiranjem, interpretiranjem lahko izrečeno na naslovnika učinkuje.

Govorno dejanje tvorimo tako, da

- a) izberemo cilj, namero, tj. kaj želimo doseči;
- b) temu ustrezno izberemo propozicijo, pomenske podstave povedi: Sandra, opravičiti, Mirjam);
- c) izbrano propozicijo ubesedimo na način, za katerega menimo, da nam zagotavlja kar največje možnosti doseganja zelenega cilja: Sandra se opraviči Mirjam; Mirjam se opraviči Sandri ipd.; tako določimo zeleno ilokucijsko moč in vplivamo na naslovnika → gre za proces tvorjenja ali ENKODACIJO.

Naslovník izrečeno dekodira in interpretira skladno s svojim mentalnim, socialnim in fizičnim svetom. Izrečeno tako nanj na določen način učinkuje. Učinek ni nujno skladen s tvorčevimi namerami ali željami.

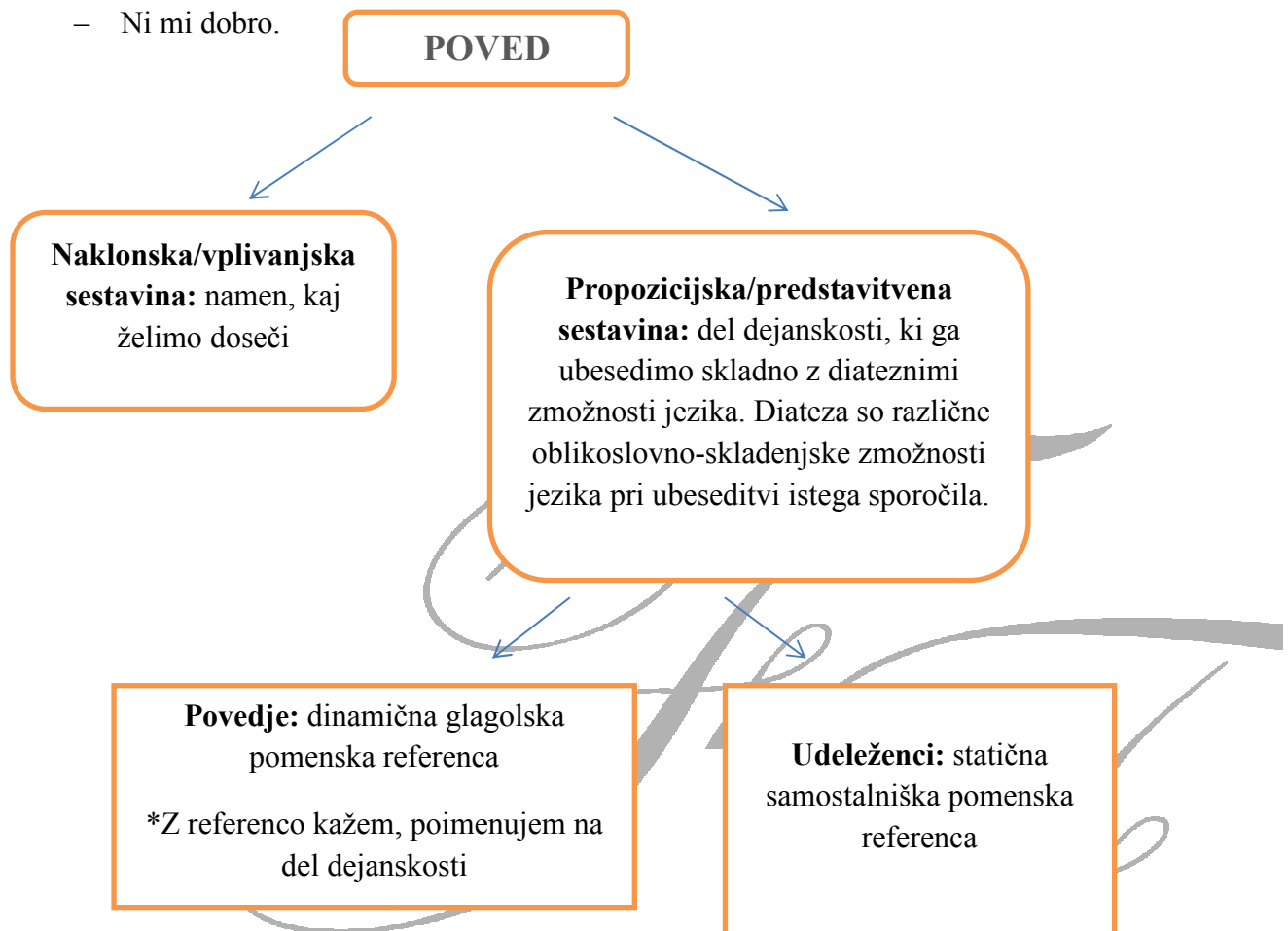
PROPOZICIJA ALI POMENSKA PODSTAVA POVEDI, predstavljajo jo jezikovna sredstva, ki se nanašajo na izbrani del dejanskosti, torej na vse tisto, kar se nas v tistem

trenutku dotika, svet okoli nas, za katerega se nam zdi pomembno ubesediti ga. Propozicija je »j/ezikovna preslikava sestave dogodka, dejanja, stanja ali dogajanja v glagolski pomenski okvir oziroma v ubeseditev. Jedro dogodka izrazimo z glagolom.« (Kunst Gnamuš 1984). Glede na tvorčevo namero lahko iz ene propozicije tvorimo različne izreke, tj. različna govorna dejanja z različnimi namerami. Lahko pa isto tvorčevo namero izrazimo z različnimi propozicijami.

Če bi želeli sporočiti, da nas boli trebuh, bi to lahko ubesedili na več načinov, npr.

- Trebuh me boli.
- Nekaj me stiska v trebuhu.
- Bolečina v trebuhu.
- Nekaj me muči.
- Ni mi dobro.

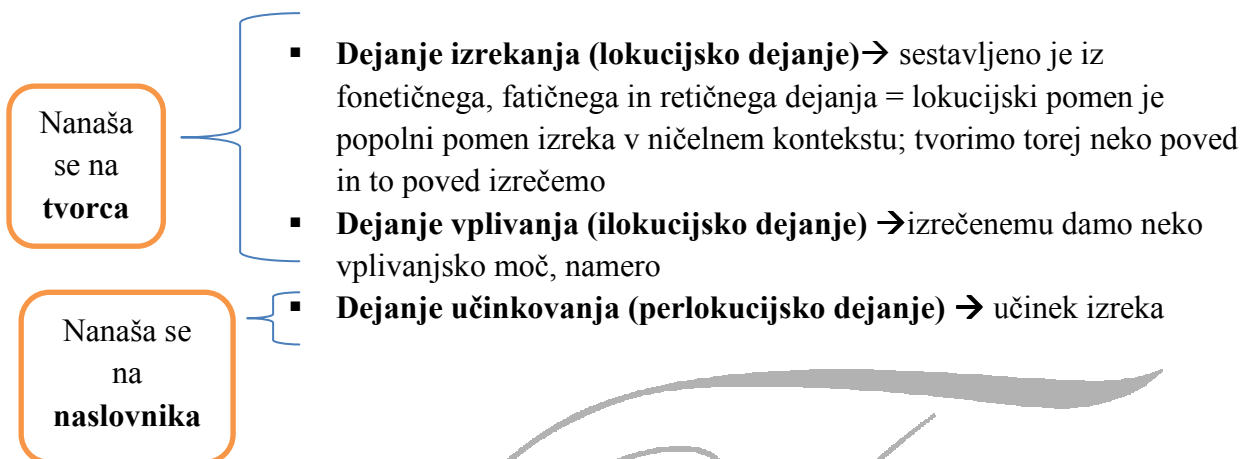

Poved je izrek (del, enota dvogovora) in ima štiri sestavine:

- Naklonsko
- Propozicijsko
 - o Povedje, ki je dinamična, glagolska pomenska referenca
 - o Udeleženci, ki so statična, samostalniška pomenska referenca

2.2 PODDEJANJA GOVORNEGA DEJANJA

Po **Austinu** ločimo:

Razlika med ilokucijskim in perlokucijskim dejanjem:

- Ko sem rekel, da ga bom ustrelil, sem mu grozil (ilokucija)
- S tem da sem rekel, da ga bom ustrelil, sem ga prestrašil (perlokucija)

Po **Searlu** ločimo:

- dejanje izrekanja,
- propozicijsko dejanje (sama ubeseditev): referenčno in predikacijsko
- ilokucijsko dejanje
- perlokucijsko dejanje

Zgled

MM: Mislim, da bom šel po še eno žemljo.

AM: Nameraval sem si prinesiti še eno.

BM: Mi lahko prineseš tuno in eno sladko koruzo, prosim?

AM: Lahko tudi meni?

ANALIZA ZGLEDA:

- **Prva stopnja analize so besede same:** »Mislim, da bom šel še po eno žemljo«, »Jaz sem nameraval prinesiti še eno« in tako dalje. To je lokucija, »kar je povedano«, oblika izrečenih besed; dejanje, da je nekaj povedano, se imenuje lokucijsko dejanje.
- **Druga stopnja predstavlja to, kar sporočevalec z besedami počne ali stori:** AM in MM »zatrjujeta« in »izražata nameravano dejanje«, BM in AM sta »prosila, da bi bilo izvršeno dejanje v njuno korist«. Gre za ilokucijsko moč, kar je nameravano, da bi bilo storjeno z izrekanjem besed, za funkcijo besed, točno določen namen, ki ga ima tvorec v mislih. Ostali primeri GD so vabiti, svetovati, obljubljeni, naročati, opravičevati se.
- **Tretjo stopnjo predstavlja rezultat,** ki ga besede prinesejo: MM vstane in AM in BM prinese, za kar sta prosila. To je znano kot **perlokucijski učinek**, »kar je storjeno z izrekanjem besed«. To je učinek na naslovnika, naslovnikova reakcija.

2.3 AUSTIN

Austin (Austin 1990, Schiffrin 1995: 50–54) v svoji razpravi *Kako napravimo kaj z besedami* ločuje med govornimi dejanji oz. izreki, ki so konstantivni ali performativni.

KONSTANTIV: lahko je resničen ali neresničen; ima referenčno vlogo, predstavlja/opisuje dejanje, nanaša se na dejanskost, na smisel → Cvrem jajca.

PERFORMATIV: dejanja ne opisujemo, ampak ga opravljamo, performativ je samoreferenčni ali samonanašanski, saj spreminja dejanskost, nanaša se na to, kar izrekamo; *Opravičujem se, Krstim te za Miha, Obljubim, da pridem* (s tem, ko to izrečem, dejanje že

opravim); performativni glagole tvorimo v prvi osebi ednine ali množine, v sedanjiku, s povednim naklonom, tvorni način, dovršni ali nedovršni gl. vid.

Austin ugotovi, da so performativi pravzaprav konstantivi. Performativi so le obrazci, ki naj bi v nedvoumni, jasni, poudarjeni obliki potrjevali že/pravkar izrečeno. Še posebej, če vsebujejo eksplicitni performativi (izvajalniški) glagol oz. glagol jezikovne dejavnosti, ki jasno streže »posebnemu namenu narediti, da je eksplicitno, katero delo izvajamo, ko formuliramo izrek« (Kunst Gnamuš 1994: 191). V teh primerih tvorec izrazi svojo namero skladno z obliko, to je opravi neposredno govorno dejanje.

2.3.1 Performativni, izvajalniški glagoli in glagoli jezikovne dejavnosti

Z glagolom rekanja poimenujemo jezikovno dejanje, zato glagoli jezikovne dejavnosti.

Za nekatere te glagole je značilno, da jih lahko uporabljamo v prvi osebi ednine, sedanjega časa, povednega naklona, tvornega načina in v slovenščini verjetno v dovršnem vidu, saj naj bi tako tvorec z njimi naredil izrecno, katero delo izvaja, ko formulira izrek (Kunst Gnamuš 1994: 191, Miščević 1983: 31).

Problem performativnosti je problem definicije popolnega samonanašanja glagolov jezikovne dejavnosti. Za njihovo popolno samonanašanje je potrebna možnost maksimalnega ujemanja med dejanjem in njegovim opisom.

Npr. glagola *lagati* pa ne moremo uporabljati performativno niti polperformativno, saj zahteva interpretativno, ocenjevalno in časovno razdaljo.

- Tvorčeva negativna vrednostna sodba o dejanju in tvorčeva sodba o resničnostni vrednosti propozicije ustvari interpretativno razdaljo.
- Zaradi socialne nesprejemljivosti laganja tvorec ne more opisati svojega dejanja kot laganja, opravljanja, ne da bi izrazil vrednostne sodbe in s tem že med samim izrekanje dejanje oslabel.
- Obstajati mora lahko le hipna časovna razdalja med dejanjem in njegovim opisom, saj naj bi do komunikacijskega učinka dejanja prišlo, še preden dejanje opišemo kot, npr. laganje.

2.4 RAZREDI GOVORNIH DEJANJ

Austin (1990: 126–139)	Searle (<i>Schiffirin 1995: 57; Verschueren 2000: 44</i>)
<ul style="list-style-type: none">• <u>Verdiktivi</u>: <i>oceniti, vrednotiti, razlagati</i>• <u>Eksercitivi</u>: <i>ponuditi, svetovati, siliti, ukazati, protestirati, razveljaviti</i>• <u>Komisivi</u>: <i>obljubiti, zapriseči, privoliti</i>• <u>Behabitivi</u>: <i>čestitati, opravičiti se, odobravati, nazdraviti, vabiti, kritizirati</i>• <u>Ekspozitivni</u>: <i>pripomniti, omeniti, popraviti, odgovoriti, oceniti, domnevati</i>	<ul style="list-style-type: none">• <u>Reprezentativi</u>, ki prilagajajo besede dejanskosti (predstavljajo dejanskost) in zavezujejo tvorca, da je izrečeno resnično.• <u>Komisivi</u>, ki prilagajajo resničnost besedam, veljajo za tvorčevo zavezo, da bo storil določeno dejanje.• <u>Ekspresivi</u>, ki izražajo razna duševna stanja in ne poznajo smeri prilagajanja med besedami ter resničnostjo.• <u>Direktivi</u>, ki izražajo željo, prilagajajo resničnost besedam in veljajo za poskus, da tvorec pripravi naslovnika do tega, da stori, kar želi tvorec. Performativi.• <u>Deklarativi</u>, ki prilagajajo besede resničnosti in resničnost besedam, to je povzročijo spremembe v resničnosti.

MERILA KLASIFIKACIJE GOVORNIH DEJANJ SO:

- tvorčevo psihološko stanje: kako svet doživlja tvorec;
- smer prilagajanja: način, kako besede urejajo svet;
- ilokucijski vidik dejanja: kako naj bi naslovník dejanje razumel.

Kot slabosti teh klasifikacij se pogosto navajajo dejstva:

- da zlasti pozivno namero pogosto izrazimo posredno,
- da obstajajo take namere, ki jih ni mogoče neposredno ubesediti, npr. *žalim te, lažem se ti, hecam te ...*
- da ni povsem jasno, ali so zajeti le glagoli jezikovne dejavnosti ali tudi drugi, npr. *mislim, menim.*

2.5 POGOJI POSREČENOSTI GOVORNEGA DEJANJA

a) PO AUSTINU

Po Austinu je GD posrečeno, če:

- je tvorec iskren,
- je prava oseba ob pravem času na pravem mestu (konvencionalni postopek),
- izreče ravno prave besede in
- je njegovo nadaljnje ravnanje skladno z vsebino performativa.

Tvorec govorno dejanje lahko opravi s primarnim performativom: *Zapri okno*, ali v razviti performativni obliki (eksplicitni performativ): *Ukazujem ti, da zapreš okno*.

b) PO SEARLU

Searle na primeru obljube razvrsti pravila in pogoje glede na njihovo nujnost za dejanje (z Austinovimi besedami pogoji za posrečen performativ):

- **Propozicijski pogoj:** oziroma pravilo propozicijske vsebine je najbolj besedilno; nanaša se na povedje in udeležence (propozicijsko dejanje); določa, katero vrsto pomena izraža propozicijski del izreka; obstajati morajo neke besede za to, da lahko tvorimo dejanje
- **Pripravljalno pravilo (pravilo o predpogojih)** je različno: nanaša se na ozadje položaja in vedenje udeležencev konkretnega komunikacijskega stika, torej določa zunajjezikovne pogoje za izvedbo govornega dejanja; gre za neko motivacijo, ki govorca pripravi, da bo dejanje izvedel
- **Iskrenostno pravilo:** nanaša se na tvorčevo psihološko stanje, želje, potrebe, hotenja, tvorec naj bi bil iskren pri izvrševanju govornega dejanja, tvorec verjame, da je izvrševanje dejanja pomembno
- **Bistveni pogoj ali pravilo se nanaša na ilokucijski vidik izrečenega:** to, za kar izrek »šteje«, kar je tvorec želel doseči, nanaša se na njegovo namero

2.5.1 PRAVILA IN POGOJI POSREČENOSTI ZA GOVORNO DEJANJE VPRAŠANJE IN IZPITNO VPRAŠANJE

Vprašanje je govorno dejanje, ki ga izvede spodbujevalec (prvotni tvorec) diskurza, ker mu manjka znanje o določenem delu dejanskosti (pripravljalni pogoj). To znanje želi dobiti (iskrenostni pogoj) z izvabljanjem informacij od soudeleženca (bistveni pogoj). Dejanje šteje kot poskus izvabljanja želene informacije od P.

Propozicijski pogoj: katera koli propozicija.

Izpitno vprašanje se od vprašanja na sploh razlikuje v a) pripravljalnem pogoj: tvorec pozna odgovor, vendar ne ve, ali ga pozna tudi naslovnik, obema: tako tvorcu kot naslovníku ni očitno, ali bi naslovnik v normalnem poteku dogodka tvorcu dal potrebno informacijo; in b) iskrenostnem pogoj: tvorec želi vedeti, ali naslovnik ve odgovor.

2.6 KAKO DOLOČITI VRSTO GD?

Kako določiti vrsto GD?

- Razmisliti o:
 - okoliščinah in njihovi zadovoljitvi
 - pogojih in pravih tvorjenja GD (npr. Searleovi pogoji posrečenosti), jezikovnih
 - in poljezikovnih značilnostih izrečenega

→ pravilno prepoznati in interpretirati **kontekstualizacijske namige**

- **Kontekstualizacijski namigi**
 - indicirajo okvir, v katerem naj bi interpretirali izrek
 - spodbujajo zaželene interpretacije izrečenega in izključujejo druge.

Izrečeno, sporočeno ni stvar motivacije, ampak dvogovorne strategije, tj. načina postopnega uresničevanja tvorčeve namere.

- *Jutri pridem. / Obljubim, da jutri pridem.*
- Izvajalniški glagol *obljubiti* streže »posebnemu smotru narediti, da je eksplicitno /.../ katero delo izvajamo, ko formuliramo izrek« (Kunst Gnamuš 1994: 191). Ker je »govorec avtentični razlagalec ilokucijske namere, naslovnik pa le perlokucijskega učinka« (p. t.), sta navedena izreka lahko interpretirana enako.

2.7 IZRAŽANJE TVORČEVE NAMERE

Govorno dejanje lahko tvorimo na dva načina:

- na posreden način: smisel /pomen ni skladen z obliko
- neposreden način: svojo namero ali izrazimo z velelnikom ali naklonskim glagolom (želim, moraš, hočem); smisel/pomen je skladen z obliko, kadar uporabimo performativni glagol
- lahko pa pride do konvencionalne posrednosti: gre za ustaljene namere, izražanje zahteve obliki vprašanja *ali lahko*; tudi z namigi, ki kažejo na želeno podobo dejanskosti

Kako bomo izrazili svojo namero (posredno ali neposredno), je odvisno:

- ali je neka izbrana strategija univerzalna ali kulturno jezikovno pogojena
- od družbenega razmerja med tvorcem in naslovnikom
- od pogostosti in kvalitete (razdalje) stika med udeležencema
- od razmerja moči in položaja tvorca in naslovnika
- od interpretativnega napora, ki ga mora vložiti naslovník, da bo razumel izrečeno.

Posredna govorna dejanja so tista, pri katerih tvorec svojo namero izrazi s sredstvi drugega govornega dejanja.

Dobesedni/virtualni pomen > nedobesedni/aktualni pomen oziroma smisel:

- trditev interpretiramo kot željo, prošnjo, grožnjo, zahtevo, žalitev, obljubo
- če prijatelj reče prijateljici: Tvoj mož se jutri vrne.

Prisotno je nenehne vzpostavljanje razmerja med pomenom povedi in smislom: kaj je soudeleženec z ubesedenim glede na kontekst želel doseči.

Včasih lahko pride do prikrivnosti smisla: ovinkariti, podtikati, brati med vrsticami. Pomembna sta vpljudnost in prisotnost ustaljene, konvencionalne posrednosti.

IZRAŽANJE ZAHTEVE (PO KUNST GNAMUŠ)

NEPOSREDNO	plagolsko naklonsko	<i>Prestavite avto.</i>
	performativno	<i>Zahtevam, da prestavite avto.</i>
	zabrisano performativno	<i>Rada bi vas prosila, če prestavite avto.</i>
	obvezujoča trditev	<i>Avto boste morali prestaviti.</i>
USTALJENO POSREDNO	želja	<i>Rada bi, da prestavite avto. (Ali lahko prestavite avto?)</i>
	spodbuda	<i>Kaj, če bi prestavili avto?</i>
	pripravljalno vprašanje	<i>Bi hoteli prestaviti avto?</i>
	milejši namig	<i>Zdi se mi, da avto ovira promet.</i>
POSREDNO, NAJMANJ VLJUDNO	močan namig	<i>Ne maram, če ljudje tako površno parkirajo svoj avto.</i>

3 KONTEKST, SPOROČANJSKE OKOLIŠČINE

Sporočanjske okoliščine imajo vodilno vlogo v pragmatiki, ki jih razume kot kognitivni prispevek k interpretaciji izreka, torej to, kar jaz prepoznam in vnesem v besedilu. Jezikovnopragmatska analiza besedila je vedno narejena z vidika različnih konkretnih okoliščin oz. z vidika konteksta.

Poleg izraza *sporočanjske okoliščine* je pogosto rabljen še termin *kontekst*.

- Po širšem pojmovanju so okoliščine, kontekst vse, kar vpliva na potek komunikacijskega stika.
- Pojem okoliščine se nanaša na preplet okoliščin in sobesedila; torej preplet jezikovnih in nejezikovnih danosti, v katerih poteka posamezni komunikacijski stik.
- Po ožjem pojmovanju so okoliščine le jezikovne, torej (so)besedilo, kontekst.

Komunikacijski stik vedno poteka v kompleksnem okolju, ki ga lahko opišemo s sporočanjskimi okoliščinami ali dejavniki sporočanja:

- **prostor in čas sporočanja (fizični svet, sporočanje položaj);**
- **udeleženci (tvorec, naslovnik);**
- **družbeno razmerje med udeleženci (socialni svet);**
- **tvorčeva namera: predstavitevna, pozivna, zavezovalna, izvršilna, povezovalna, metajezikovna, poetska, razsojevalna oz. izrazna;**
- **kanal (prenosnik); posrednost/neposrednost stika**
- **tema (nanašanje okvir);**
- **kod in**
- **(so)besedilo.**

Okoliščine se med trajanjem komunikacijskega stika nenehno PRILAGAJAJO, niso pa vse enako pomembne in odločujoče ob vsaki priložnosti, v vsakem trenutku.

Verschueren ločuje okoliščine na dve skupini:

- a) **Zunajjezikovne koordinate:** sestavine konteksta, ki se prilagajajo, torej kontekstualni korelati prilagodljivosti; to so sestavine komunikacijskega konteksta → udeleženci, mentalni, socialni in fizični svet.
- b) **Jezikovne koordinate:** torej jezikovni kontekst, to sta kanal (prenosnik) in jezikovni kontekst (besedilo).

3.1 UDELEŽENCI KOMUNIKACIJSKEGA STIKA

Udeleženec komunikacijskega stika je psihofizični posameznik oziroma razum v družbi. Njegova zmožnost tvorjenja in razumevanja besedil je odvisna vedenja, znanj, ki jih ima.

- **Jezikovno vedenje= slovnično+ leksikalno vedenje. Slovnično vedenje** se nanaša na poznavanja slovničnih pravil, ki so značilne za besedna združevanja, katere zgradbe so

dovoljene, mogoče in kako te zgradbe razumeti. **Leksikalno vedenje se nanaša na** poznavanja pomenov rabljenih leksemov; k temu ne sodi le, katere pomene lahko ima leksem v izolaciji, temveč tudi, v katerih zgradbah se leksemi lahko uporabijo in kateri možni pomeni so realizirani.

- **Poznavanje sveta:** vedenje o svetu se ne nanaša le na fizični svet, stvarno in predmetno vedenje, temveč tudi na socialni svet in s tem na poznavanje kulture, družbenih običajev, navad, sistemov vrednot in norm, ki šele omogočijo pravo, polno tvorjenje/razumevanje sporočila; gre za enciklopedično vedenje in vedenje o temi.
- **Poznavanje okoliščin:** je sprotno vedenje, ki se napaja iz sobesedila in sporočanjaškega položaja, npr. kako razumeti desno, jaz, sedaj; nanaša se konkretno na posamezni komunikacijski stik.

3.1.1 JEZIKOVNA SPORAZUMEVALNA ZMOŽNOST

V strokovni literaturi se pojavlja več poimenovanj in pojmovanj zmožnosti oz. spretnosti oz. kompetenc, ki naj bi jih imel udeležence komunikacijskega stika za uspešno delovanje znotraj posameznega stika.

S. KRANJC uporablja izraz jezikovna zmožnost, ki ji pomeni obvladovanje nekega jezika, obvladovanje pravil, kako uporabljati jezikovna sredstva v določenih sporočanjaških položajih. Avtorica jezikovno zmožnost deli na: a) slovnico zmožnost → obvladovanje slovnico pravil (nadpovedna skladnja); raba jezikovnih fenomenov je pravilna ali nepravilna; in b) pragmatično zmožnost → obvladovanje pravil rabe jezikovnih fenomenov: kje, kdaj, kako, s kom, o čem, zakaj govoriti; raba jezikovnih fenomenov je ustrezna ali neustrezna, udeleženec komunikacijskega stika zna oceniti govorni, komunikacijski položaj.

N. CHOMSKY ločuje med a) kompetenco, zmožnost → obvladovanje abstraktnih pravil, ki kaže na vedenje o jeziku, in b) performanco, ki se nanaša na rabo oz. dnevno udejanjanje kompetence v govoru.

Jezikovno zmožnost bi lahko delili tudi na:

- Receptivna → sprejemanje in razumevanje besedila
- Produktivna → obvladovanje pravil jezika in uporaba teh pri govorjenju ali pisanju

Vendar pri tvorjenju in interpretiranju sodelujejo podobni procesi. Tvorec in naslovnik imata določene prirojene in pridobljene kognitivne ter biološke zmožnosti prepoznavanja sporočanjnih namenov glede na značilnosti posameznega sporočanjnega položaja z vidika družbenih, kulturnih in civilizacijskih danosti in ob upoštevanju udeležencevih vedenj, znanj (glej zgoraj), zlasti jezikovnega. Hkrati s slovnico in slovarjem nekega jezika se učimo rabiti to slovnico in ta slovar (jezik).

Primer 1:

A: Ali mi lahko pomagaš

B: Ne

A: Zakaj ne?

B: Ker moram najprej dokončati svoje delo

Na podlagi ekonomičnosti in postopoma priučenih vzorcev, lahko zapisano v poševnem tisku izpustimo.

Primer 2:

A: Ali lahko Miha je kosilo z nami? → *ponudba, da bom nekaj naredil, kar je za naslovnika ugodno*

Primer 3:

A: Reci da ali ne.

B: Da ali ne.

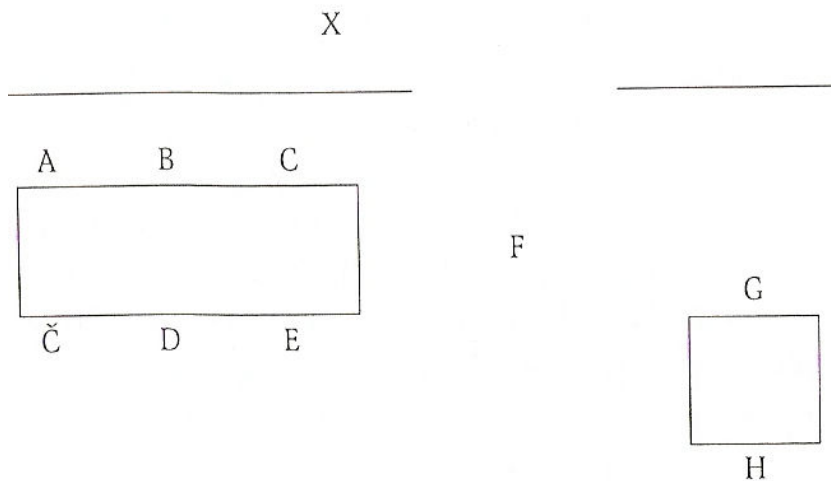
Izrečeno je bilo razumljeno dobesedno, čeprav tako ni bilo mišljeno.

SLOVNICA: nabor urejevalnih možnosti, zakonitosti, nabor pravil, po katerih urejamo poimenovalne enote v smiselna besedila.

SLOVAR: nabor poimenovalnih možnosti (besed, besednih zvez), ki jih ima določen jezik

3.1.2 POIMENOVANJA UDELEŽENCEV KOMUNIKACIJSKEGA STIKA

Udeležence komunikacijskega stika lahko poimenujemo vsaj na dva različna načina. Prvi se nanaša na navzočnost v samem komunikacijskem stiku. Verschueren 2000 predstavi zanimivo situacijo pogovarjanja v gostilni med udeleženci A, B, C, D, E, F, G, H in X.

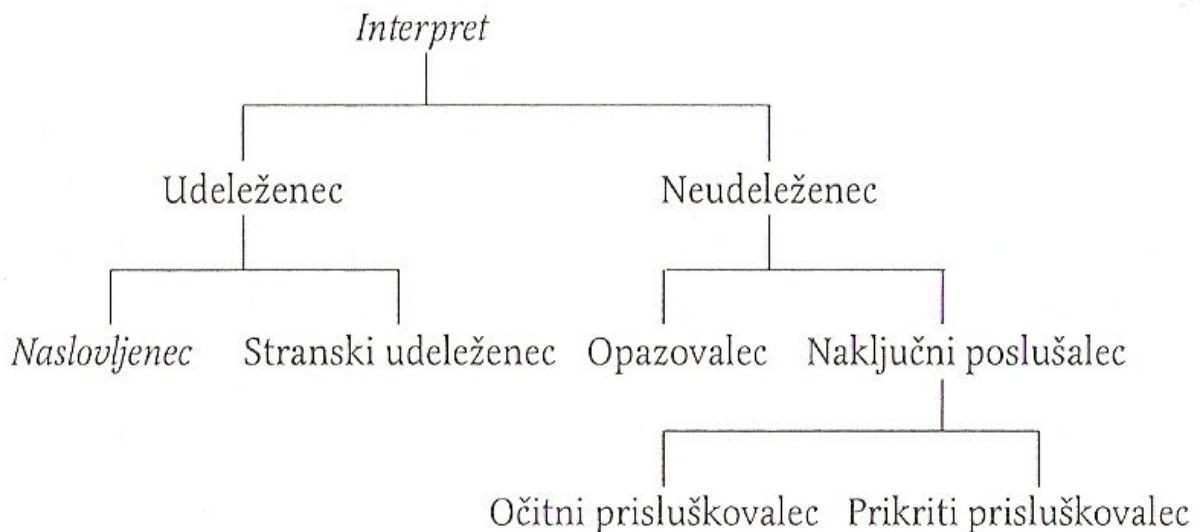

C, E → se menjavata v vlogi tvorca in naslovnika

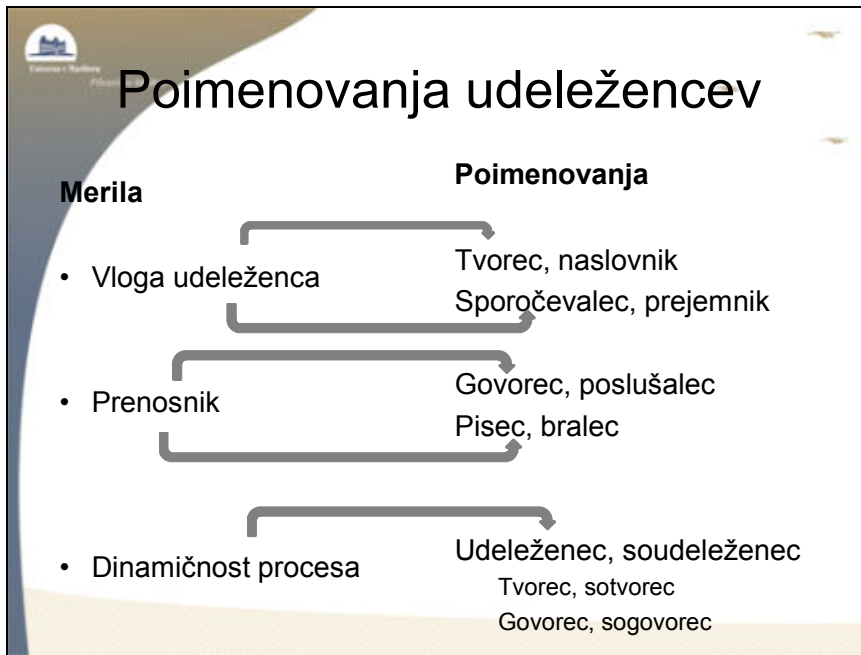
A, B, Č, D → so stranski udeleženci

G, H, F, X → so obrobne ali naključne priče pogovarjanja oz. so neudeleženci pogovarjanja za večjo mizo, med njimi so F, G in H očitni prisluškovalci, X pa prikriti prisluškovalec.

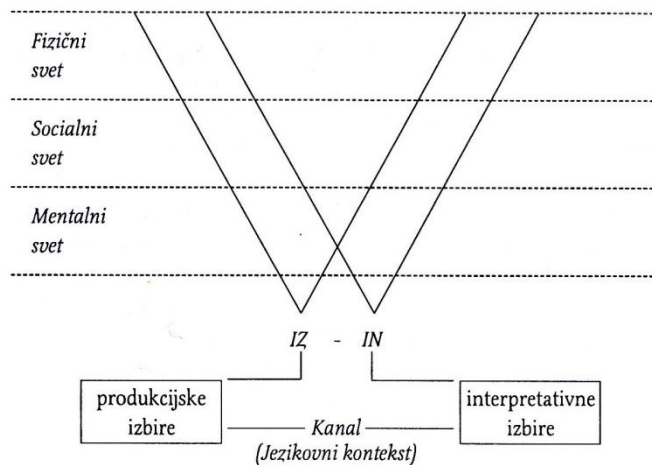
Prvi in bistveni pogoj za interpretacijo je, da smo navzoči in da nas tema zanima oz. jo prepoznamo kot morebiti zanimivo.

Udeležence pa lahko poimenujemo tudi glede na vlogo in prenosnik komunikacijskega stika ter z vidika dinamičnost pri tvorjenju besedila.

3.2 NEJEZIKOVNI KONTEKST, OKOLIŠČINE ALI NEJEZIKOVNE SESTAVINE KOMUNIKACIJSKEGA STIKA

Shema 3.1 Kontekstualni korelati prilagodljivosti

Vir: Verschueren 2000:116.

Legenda:

IZ = izjavljalec ali tvorec; nosi odgovornost za to, kar pove

IN = interpret ali naslovník; nosi odgovornost za to, kako povedano interpretira

Vsak s svojega zornega kota gleda na svet. Bolj kot se udeleženca med seboj poznata, večja je prekrivnost, večja je možnost naslovnikovega interpretiranja izrečenega tako, kot je to želel tvorec. Med mentalnim, fizičnim in socialnim svetom ni ostrih meja.

3.2.1 MENTALNI SVET

'jaz' + 'drugi' = (raz)um v družbi + (raz)um v družbi

'Razum v družbi' oblikuje določene hipoteze o svoji osebnosti in čustvih, verjetjih, hotenjih.

Pod mentalni svet spada: naša osebnost, čustva, naše želje, hotenje, izkušnje, znanja ...

Pomembna sta dva tipa elementov:

- Spoznavni, kognitivni → most med mentalnim in socialnim svetom
- Čustveni, emotivni → vzdrževanje in »obarvanje« stika, odnosa med udeležencema

Predpostavke: so pomembne in pomenijo neke mentalne zgradbe, okvire, ideje o tvorcu, naslovniku, nasploh o človekovi naravi, predmetu govora, položaju, skratka z vidika udeležencev pomembnih sporočanjskih okoliščin → pomembni sta tudi **dinamičnost** in **motivacija** v smislu spreminjanja predpostavk glede na dane situacije.

Skupno vedenje: pojem, ki označuje vedenje o ozadju, brez katerega besedila v celoti ne moremo interpretirati; razumemo ga kot shemo, ki nudi pričakovanja o tem, kdo in kaj se značilno pojavljata skupaj v nekem konkretnem položaju, in katera vrsta dejanj se tipično pojavlja v takem položaju; na osnovi te sheme ali scenarija interpretiramo izrečeno, scenariji pa se lahko prekrivajo oz. so delno prekrivni.

3.2.2 SOCIALNI SVET

Komuniciranje temeljuje dejstvi, da je individuum socialno bitje, sorodno in odvisno od drugih. Udeleženca komunikacijskega stika naj bi upoštevala splošne socialno-kulturno ukoreninjene konvencije, pravila, norme, ki vladajo med posamezniki v družbi, in stroge medosebne odnose. To je pomembno pri vljudnosti, popustljivosti, moči, solidarnosti in prestižu. Gre namreč za verodostojnost osebe v odnosu do ostalih. Družbeno razmerje med

udeležencema je odvisno od formalnosti komunikacijskega položaja, tj. od institucionalnosti, in od družbenega položaja udeležencev. Razmerje med udeleženci je lahko a) hierarhično, asimetrično ali b) demokratično, simetrično. V hierarhičnem razmerju je lahko institucionalno določena moč na strani tvorca ali naslovnika

- Moč na strani tvorca: omogoča, da ta ukazuje, zapoveduje in dovoljuje, da izbere posredno govorno dejanje, lažno demokratičnost, torej svetuje.
- Moč na strani naslovnika: tvorec mora prositi in rotiti, vprašati za nasvet.

Odnosi in razmerja v neki družbi se kažejo v izbiri možnih, dovoljenih, prepovedanih govornih dejanj oziroma sloga komuniciranja med posameznimi udeleženci. Pri ubeseditvi namere so zlasti v hierarhičnem razmerju med udeleženci pomembni dejavniki:

- Stopnja vljudnosti
- Avtoriteta/moč
- Solidarnost
- Kredibilnost/prestižnost tvorca
- Upoštevati potrebno tudi ugodnost, ki jo lahko ima ali tvorec ali naslovnik

3.2.3 FIZIČNI SVET

Posamezen komunikacijski stik vedno poteka v določenem prostoru in času. Ti dve razsežnosti lahko pri analizi gradiva določamo hkrati. V besedilu pa sta izraženi absolutno, npr. Maribor, 10. 6. 2013, ali relativno, npr. mesto ob Dravi na prelep junijski dan.

Časovna razsežnost – gibanje na časovni osi od preteklega, aktualnega v prihodnje	Prostorska razsežnost – gibanje skozi prostor, tudi poskus ubeseditve prostora in prostorska razmerja
V povezavi z jezikom relativna, ne absolutna vrednost.	Za jezikovno ubeseditvev prostora in prostorskih razmerij uporabljamo naslednje: <ul style="list-style-type: none">▪ Predloge: <i>v, na, pod</i>▪ Glagole: <i>prinesti/odnesti</i>

	<ul style="list-style-type: none">▪ Prislove: <i>tu, tam, tja</i>▪ Zaimke: <i>to, tisto, ono</i>▪ Samostalnike, zlasti tiste, ki so lastna naselbinska imena: <i>Maribor</i>
Gre za gibanje od nečesa, kar mi je blizu, tu, zdaj, do nečesa, kar mi je oddaljeno ali v pozitivni ali v negativni smeri.	Izražanje absolutne prostorske razsežnosti: <i>strani neba, notranja orientacija</i> → za vse je jug na jugu; pri levo in desno, je moja leva lahko tvoja desna in obratno.
Sem sodijo pozdravi , ki kažejo na časovni nastanek besedila, del dneva, prihod ali odhod.	Deiktično središče: snuje ga tvorec, lahko tudi kaj drugega → <i>Trgovina s svilo je blizu stolnice</i> . Stolnica predstavlja deiktično središče, ker naslovnik ve, kje ta stolnica je; trgovina s svilo pa je lokacija, ki nas zanima.
Ločevati med: <ul style="list-style-type: none">▪ Čas dogodka je čas, v katerem se je dogodek, o katerem govorimo, zgodil: Volitve leta 2008.▪ Čas izreka je čas, v katerem je izrek o nekem dogodku, predmetu govora tvorjen: Včeraj sem bila v Ljubljani. – Izrečeno je umeščeno v čas glede na deiktično središče.▪ Čas reference zadeva jasno deiktično središče, ki se razlikuje od časa izreka. Za čas reference je značilna nedoločnost: Samo	* Deiktično središče izreka je nanašanja točka, s katere gledamo na določene razsežnosti, kot so čas, kraj, oseba. Kažemo torej na nekaj, kar je bilo v besedilu omenjeno, ali pa to lahko razberemo iz besedila.

minutko, prosim.	
Pomembno je časovno zaporedje , kako si dogodki sledijo. Če časovno zaporedje ustreza linearnemu, dejanskemu zaporedju dogajanja, govorimo o ikoničnosti jezika, ki je nepoljubna podobnost med obliko in pomenom.	

Kdaj uporabiti: *Upam, da si se na počitnicah imel lepo* in kdaj: *Upam, da se boš na počitnicah imel lepo?*

4 KOMUNICIRANJE IN KOMUNIKACIJSKA NAČELA

4.1 KOMUNICIRANJE

(So)sporočanje, komuniciranje, tudi sporazumevanje,² je s pravili vodena socialna, za človeka ključna, življenjsko pomembna, namerna dejavnost, ki je v tesni zvezi z drugimi oblikami človekovega socialnega delovanja in se realizira v značilnih sporočanjških položajih. Komuniciranje je posledica človekove želje, potrebe, intence po vzpostavitvi česa skupnega: vedeti, ali se naše razumevanje sveta ujema z razumevanjem sveta pri drugih, in odpraviti vrzeli med različnimi subjektivnimi interpretacijami sveta. Človeka določujoči način komuniciranja je jezikovno komuniciranje, ki je najbolj izbrušen sistem človekovega simbolnega vedenja. Kot simbole, natančneje znake pa prepoznavamo tudi sredstva nejezikovnega komuniciranja. To bi bilo brez jezikovnega komuniciranja osiromašeno. Smisel sporočenega se tako oblikuje v določenem razmerju med besedilnim (jezikovnim) in

² Izraz komuniciranje, slov. sporočanje, izvira iz latinske besede *communis*, ki pomeni skupen (SCHRAMM 1999: 52).

okoliščinskim (nejezikovnim) tipom informacije, kar pomeni, da imajo določeno obvestilno vrednost vse sporočanje okoliščine konkretnega komunikacijskega stika, a vse niso enako odločujoče ob vsaki priložnosti oziroma v vsakem trenutku, saj se okoliščine komunikacijskega stika v času trajanja tega stika nenehno prilagajajo, torej spreminjajo. Udeleženca komunikacijskega stika: tvorec in naslovnik imata namreč možnost, da se z izbiranjem med dogovorljivimi in sprejemljivimi jezikovnimi fenomeni prilagajata zahtevam komunikacijskega stika, s čimer kažeta, kdo sta, kako razumeta konkretno situacijo, kakšen je njun odnos do te situacije in do ljudi v njej.

Bistvena značilnost komuniciranja je, da vse, kar sporočim jezikovno in/ali nejezikovno, je motivacija za v odzivu sporočeno ali reakcija na že sporočeno. Temeljna premisa komuniciranja je torej dvogovor. To posredno potrjujejo tudi t. i. sosledni pari oz. zaporedja replik tvorca in sotvorca komunikacijskega stika, npr. vprašanje – odgovor, zahteva – odziv na zahtevo, opravičilo – sprejem ali zavrnitev opravičila, pozdrav – odzdrav.

S komuniciranjem želimo doseči določen cilj, zato izbiramo med različnimi strategijami in bolj ali manj upoštevamo komunikacijska načela:

- načelo sodelovanja: maksime kakovosti, količine, načina in relevantnosti
- načelo menjavanja v udeleženskih vlogah: govorec, sogovorec/poslušalec
- načelo vljudnosti oz. vljudnostne strategije: maksima takta, skromnosti, odobravanja, soglasja idr.

Jezik kot neodtujljiva človekova danost je, kot rečeno, izhodiščni, človeka določujoči način komuniciranja, ki ne le omogoča proučevanje kulturnih in interakcijskih konvencij, ampak je ena od sestavin narodove identitete oz. je temelj človekove lastne identitete in je človekova spodobnost tudi spreminjati svet. Jezik mi kot jezikovnemu uporabniku, sooblikovalcu jezika dovoljuje, da a) naredim del dejanskosti relevanten za konkreten komunikacijski stik, da b) zasledujem svoje komunikacijske namere, c) da skladno s pravili in z normami oblikujem interakcijo ter da č) delujem skladno s specifičnimi značilnostmi konkretnega komunikacijskega stika. Jezik ima tako po Nuytsu **informacijsko, namernostno, socializacijsko in kontekstualno funkcijo.**

Tu naj navedem še Jakobsonov delitev funkcij jezika. Ta delitev izhaja iz Bühlerjevega modela jezikovnega znaka (glej zgoraj). Merilo ločevanja so konstitutivni dejavniki govornega dogodka oz. sporočanja okolice (Jakobson 1996: 149–159).

Funkcije jezika po Jakobson	
Sporočanja okolice	Funkcije jezika
Tvorec	Emotivna, razodevalna, izrazna
Naslovnik	Konativna, pozivna
Sporočilo	Poetska
Okoliščine	Predstavitvena, referencialna
Kod	Metajezikovna
Stik	Fatična

- **Komunikacijski stik** (Jakobson) je posreden ali neposreden stik med konkretnimi udeleženci sporočanja položaja, sestavljen iz različnih jezikovnih in nejezikovnih dejanj udeležencev.
- **Govorni, komunikacijski položaj** je v konkretna prostor in čas postavljena družbena/družabna priložnost, v kateri lahko med prisotnimi pride do komunikacijskega stika, do diskurza.
- **Govorni, komunikacijski dogodek** je del sporočanja položaja, sestavljen iz različnih od pravil jezikovne rabe odvisnih govornih, jezikovnih dejanj udeležencev.
- **Govorno, komunikacijsko dejanje** je najmanjša temeljna govorna, jezikovna enota, večinoma definirana z ilokucijsko močjo; izrečeno.

4.2 KOMUNIKACIJSKA NAČELA

Kot rečeno, med komuniciranjem upoštevamo ali pa tudi ne komunikacijska načela. Kot najpogostejša se navajajo sodelovalno načelo, vljudnostno načelo oz. vljudnostne strategije, načelo manjavanja udeležencev v udeleženskih vlogah, načelo zanimivosti, načelo Pollyanna in načelo ironije.

Načelo zanimivosti: »Povej nekaj, kar je nepričakovano in zato zanimivo.« (funkcija: bolj sproščeno vzdušje)

Načelo Pollyanna: »Udeleženci pogovarjanja imajo raje prijetne teme kot neprijetne.«

Načelo ironije: »Če že moraš biti napadalen, bodi to vsaj na način, ki očitno ne nasprotuje vljudnostnemu načelu, a omogoča naslovniku, da iz tvoje pripombe neposredno, preko implikatur, izpelje opazko.« (napadalna prijaznost, naslovniku omogoča, da sam razbere opazko, ni pa nujno, da bo naslovniku opazko uspelo razbrati)

Da pa sporočanje sploh steče, je nujen racionalni princip človeškega sporočanja, tj. sodelovalno načelo (P. Grice). Upoštevati je treba tudi vljudnostno načelo (G. Leech). Ti načeli omogočata razumevanje prirazumljenega, tj. neubesedeno, hkrati sporočeno, s pomočjo pogovornih sklepanj oz. konverzacijskih implikatur in sta odgovorni za oblikovanje nanašajskih zaporedij in koherentnost (glej dalje Jezikovni kontekst).

4.2.1 PAUL GRICE IN SODELOVALNO NAČELO (SN) ALI NAČELO SODELOVANJA (NS)

Naslednji odlomek je del sociološke raziskave o bivalnih pogojih starejših državljanov. X je spraševalec, Y pa je gospa, ki živi v varovanem stanovanju:

X: Se vam zdi, da je v stanovanju dovolj toplo?

Y: Ja, o seveda. Zelo udobno, se mi zdi. Vse, kar potrebuješ, res, nič več ne potrebuješ.

X: In pravite, da je varnostnica prijazna.

Y: O ja, slišali boste drugačna mnenja, ampak to je moje mnenje.

X: No, vseh ne moreš zadovoljiti kajne?

Y: Do mene je vedno zelo prijazna.

X: Kaj pa bi drugi stanovalci rekli?

Y: No, kaj pa vem. Ne bi rada ponavljala, ker v resnici ne verjamem polovice tega, kar pravijo. Nekaj si pač zbijejo v glavo. Ampak vedno je tako, mislim, imeli smo še eno – ta je naša druga. Ampak, če je na bolniški, je to, ja, spet je na bolniški, ampak, mislim, ima potrdila, ki tako pravijo. Ampak zdijo se, kar jih najbolj moti je, da ne moremo dobiti varnostnika, ki bi ostal čez noč, veste.

X: Točno, 24 ur na dan, 7 dni na teden.

Pogovarjanja tečejo gladko, če se udeleženci držijo določenih družbenih pravil. Ta intervju ni izjema. Spraševalec postavlja vprašanja in gospa daje odgovore, ki vsebujejo ravno pravšnjo količino informacij in ki so ustrezni vprašanju, resnični in jasni. Ko gospa dobi vprašanje, ali je v stanovanju dovolj toplo, njen odgovor »Ja, o seveda. Zelo udobno, se mi zdi.« pove vse, kar je potrebno; verjetno govori resnico, drži se teme, ki jo je določil spraševalec in prav tako ne pove nič takšnega, kar bi bilo dvoumno. Drži se pogovornih maksim kooperativnega principa.

Skladno s SN naj bi udeleženec komunikacijskega stika oblikoval svoj prispevek glede na trenutno sprejeto namero in naravnost dogovora.

Oblikovanje smernic in strategij oz. maksim (navodil): kakovosti, količine, relevantnosti in načina.

Kot neke vrste nadnačelo, se pojavlja **načelo sodelovanja**, ki ima 4 maksime:

- a) Po maksimi **kakovosti** naj tvorec v svoj prispevek vključi le tiste podatke, za katere je prepričan, da so resnični in/ali da so preverljivi.

- b) Po maksimi **količine** naj bo tvorčev prispevek tako informativen (ne preveč, ne premalo), kot je potrebno za trenutno diskurzivno namero.

Ti dve maksimi sta med seboj močno povezani: več, kot o čem povem, večja je verjetnost, da vse ni res. Leech (1991) v potrditev navaja izrek *Jill je pojedla kar nekaj peciva*, v katerem je prirazumljeno, da je Jill pojedla pravzaprav vso pecivo, a smo dejstvo omilili zaradi vljudnosti. Povezovanje maksime količine in kakovosti omogoča izpuščanje nekaterih podatkov, tako npr. v izreku *Sestrin mož je zaposlen pri NASI*, ni potrebno dodajati *Moja sestra je poročena*. Drugače je, če je kot znana, izhodiščna informacija vzeto *Moja sestra je poročena*. V takem primeru je smiselno nadaljevanje *Njen mož je zaposlen pri NASI*.

- c) Po **maksimi relevantnosti** (primernosti) naj tvorčev prispevek prinaša tiste vsebine, ki so povezane s trenutno temo in ki bi lahko bile koristne za doseganje sporočanje namere; skratka, tvorec naj svoj prispevek napravi relevanten; primer:

○ A: *Kje je moja čokolada?* – B: *V tvoji sobi.*

A: *Kje je moja čokolada?* – B: *Otroci so bili v tvoji sobi.*

A: *Kje je moja čokolada?* – B: *Hitim na postajo.*

Da lahko odziv razumemo kot relevanten, je pomembna kontinuiteta kontekstov. Drugi odgovor kaže na vljudnost, saj zaradi upoštevanja načela vljudnosti, ni nujno, da izrečemo natančno tisto, kar mislimo, lahko da o izrečenem nismo prepričani ali ne želimo škodovati pozitivni podobi soudeleženca ali predmeta govora.

- d) **Maksima načina** se nanaša na postopke urejanja in predstavitve besedil: tvorec naj se izogiba nejasnostim, večpomenskosti. Če se ta pojavlja, je to lahko tvorčeva namera

oz. tvorec želi doseči določen učinek. Tvorčev prispevek naj bo jedrnat in tematsko urejen.

Komuniciranje je sodelovanje, ki upošteva ali pa tudi ne Griceove maksime sodelovalnega načela. Grice v članku *Logic and Conversation*, prvič objavljenem 19753 (Kante 1996: 132, Kotthoff 1998: 55, Krajnc Ivič 2009: 36–42) navaja štiri načine neupoštevanja maksim: (a) kršenje, (b) odločanje proti, (c) nesoglasje in (č) izkoriščanje. Prav izkoriščanje maksim je temeljno za pogovorne implikature, ki lahko v enaki meri sugerirajo interpretacije v smislu humorja ali vljudnosti (Kotthoff 1998: 61). S samim izkoriščanjem maksim, torej z implikativnim komuniciranjem, tvorec skladno z ustvarjenimi podobami (angl. *face, image*) vseh udeležencev izkazuje svoje sodelovanje in kaže željo pa doseganju lastnih ciljev in namer.

4.2.1.1 Neupoštevanje maksim sodelovalnega načela

KRŠENJE MAKSIM

Tvorec ve, da naslovnik ne bo prepoznal resnice in bo razumel le površinski, dobesedni pomen. Tako namenoma navede premalo podatkov, pove kaj neresničnega, nerelevantnega ali dvoumnega, soudeleženec pa napačno predvideva, da tvorec sodeluje.

Vse izhaja iz predvidevanj o tem, kako se bo naslovnik odzval. Težko rečemo, kdaj tvorec krši in kdaj izkorišča katero maksimo.

Zgled:

A: *Draga, koliko je stala tvoja nova obleka?*

B: *Manj kot zadnja. (kršenje maksime količine)*

B2: *50 centov. (če podatek ne drži, kršimo maksimo kakovosti)*

B3: *Jož, pa je res že čas, da greva ven. Kam bi pa rad šel? (kršenje maksime relevantnosti)*

B4: *Zelo majčken delec tvoje plače in kar velik del prodajalkine. (kršenje maksime načina)*

³ P. Grice, 1989: *Studies in the Way of Words*. Cambridge, London: Harvard University Press.

IZKORIŠČANJE MAKSIM

Tvorec ne upošteva maksime, od soudeležencev pričakuje, da bodo razbrali, kar jim je želel povedati. Namiguje na smisel, ki se razlikuje od dobesednega pomena. Tvorec torej sklepa, da soudeleženec ve, da njegovih besed ne sme razumeti dobesedno. Neupoštevanje maksim je le površinsko.

Zgledi:

a) Izkoriščanje maksime kakovosti in načina

Ko je bil sir Maurice Bowra profesor na zelo uglednem kolidžu v Oxfordu, je intervjuval nekega mladeniča, ki se je potegoval za mesto na kolidžu. Nazadnje je ugotovil, da mladenič ni primeren za njihov kolidž, zato ga je zavrnil z besedami: »Mislim, da bi bili vi srečnejši na kakšnem večjem ali manjšem kolidžu.«

V tem primeru je Sir Maurice izkoriščal maksimo kakovosti, saj ni povedal tega, kar je v resnici mislil. Prav tako se ni držal maksime načina, saj je bil dvoumen in protisloven. Vprašanje je, ali je Sir Maurice lagal mladeniču, da bi ga zavedel, ali mu je povedal samo nedolžno laž, ali pa je samo iskal prijazen način, da je lahko fanta zavrnil. Odgovor je odvisen od tega, ali je mislil, da se mladenič zaveda boleče resnice in lahko sklepa, kaj mu profesor želi povedati.

b) Izkoriščanje maksime kakovosti

Prodajalki, ko vračamo obleko: *Bom še malo premislila in pridem potem nazaj.*

Zapomni si, da si kot najstnik v zadnjem obdobju svojega življenja, ko si srečen, da je telefonski pogovor zate.

Količina in kakovost informacij sta tesno povezani, tako tudi pri izkoriščanju ali kršenju teh maksim, zlasti pri pretiravanju, težko ločujemo eno od druge. Govorec z izrečenim lahko pretirava s pomočjo hiperbole, litote, metafore, npr. *ne bodi taka kislja kumara*, ironije, norčevanja in sarkazma (stopnja več od ironije) ter tako izkorišča obe omenjeni maksimi hkrati. Ironija je biti nesramen na prijazen način, norčevanje pa je biti prijazen na nesramen način: *Hvala* (ko v resnici ni za kaj biti hvaležen), *Si pa res veliko pojedla* (ko se opravičuje prijateljica, ki je pojedla zelo malo).

Zgled za sarkazem: Zakaj ne pustiš vseh svojih umazanih oblačil na tleh? Potem jih boš moral oprati šele takrat, ko se bo kdo na njih spotaknil in si zlomil nogo.

c) Izkoriščanje maksime relevantnosti

Noel Coward naj bi, potem ko so njegov koncert izžvižgali, na besede provokatorja, da so pričakovali boljšo predstavo, odvrnil: Pričakoval sem boljše manire.

A: Kaj meniš o Sašinem novem fantu?

B1: Vedno ima čiste čevlje. (Izkoriščena je maksima količine)

B2: Njegov cimer je dober nogometaš.

V celoti je to izkoriščanje maksime relevantnosti. B v B2 ne reče, da ji Sašin novi fant ni všeč, vendar na to namiguje, ker ga v svoji izjavi ne omeni in pove nekaj o njem manj pomembnega.

d) Izkoriščanje maksime načina

A: Kam greš?

B: Mislil sem iti kupit nekaj tiste zabavne mrzle bele zadeve za nekoga.

A: V redu, ampak hitro pridi nazaj; kosilo je že skoraj gotovo.

Tvorec lahko hkrati izkorišča in krši maksime več maksim.

A: Kaj si imel za kosilo?

B: Eh, nekaj, kar je bilo videti kot piščančji zrezek.

B krši načelo kakovosti, saj reče, da je hrana le izgledala kot piščančji zrezek, načelo načina, ker ne pove, kaj je jedel, načelo količine, ker ne posreduje dovolj informacij.

Prijateljci Maja in Petra govorita po telefonu. Ena ima na obisku fanta, ki ne sme vedeti, o čem govorita.

Petra: Kako vama gre z Lukom?

Maja: Eden od naju misli, da dobro.

Zgoraj so navedene resnične in relevantne informacije. V pogovoru ne upoštevata maksime kakovosti in maksime načina, saj Maja posreduje malo informacij, ki imajo prikrit pomen, tako, da tretji, neudeleženi, a predmet govora, ne razume smisla izrečenega, med tem ko je udeleženkama jasno, o čem govorita.

4.2.2 LEECH IN VLJUDNOSTNO NAČELO (VN)

Gre za rabo jezikovnih sredstev, ki udeležencem nudijo (navidezno) svobodo pri odločanju in kažejo na naklonjenost, prijaznost do soudeleženca, tvorca pa predstavljajo v kar najlepši luči (podoba, imidž). Pri vljudnosti je pomembno ohranjanje naslovnikove in tvorčeve pozitivne podobe. Vljudnost je osnovna oblika sodelovanja, prisotna v vseh jezikih na tak ali drugačen način.

Primer:

A: Pogrešali bomo Marka in Agato, mar ne?

B: No, Marka bomo res pogrešali.

Tu je pomembno razmerje med iskrenostjo, vljudnostjo in posledično (ne)posrednostjo. Pomembni dejavniki pri tem so: spoštljivost, (ne)ugodnost, interpretativni napor, družbena razdalje med udeleženci (kaže se v zaupanju in pogostosti stika), razmerje moči med udeleženci.

Bistveno za vljudnost je, da

- je asimetrična: kar je vljudno do naslovnika, ni nujno, da je vljudno do tvorca in obratno.
- je definirana “kot interakcijsko ravnotežje med potrebo po pragmatični jasnosti in potrebo po izogniti se prisilnosti” (Kunst Gnamuš 1991: 167) → to ravnotežje dosega s t. i. ustaljeno posrednostjo.
- se ne kaže le kot vsebina diskurza, ampak v načinu, kako je diskurz organiziran in strukturiran s strani udeležencev.

Razmerje 'jaz' : 'drugi'; ugodnost izrečenega lahko povečamo ali zmanjšamo za 'jaz' ali pa za 'drugi'.

G. Leech 1991	P. Brown in S.C. Levinson 1987 (vir: Cutting 2002: 45–49)
Maksime načela vljudnosti	Vljudnostne strategije
Maksima takta Zmanjšaj stroške drugega. Zvečaj koristi drugega.	Negativna vljudnostna strategija Pozitivna vljudnostna strategija
Maksima radodarnosti Zmanjšaj lastno korist. Zvečaj lastno škodo.	Pozitivna vljudnostna strategija Negativna vljudnostna strategija
Maksima odobravanja Zmanjšaj grajo drugega. Zvečaj hvalo drugega.	Vljudnostna strategija izogibanja nestrinjanja Vljudnostna strategija dajanja ljudem dobrega občutka
Maksima skromnosti Zmanjšaj svojo hvalo. Zvečaj svojo grajo.	
Maksima soglasja Zmanjšaj nesoglasje med seboj in drugim. Zvečaj soglasje med seboj in drugim.	Pozitivna vljudnostna strategija iskanja soglasja in izogibanja nesoglasja
Maksima naklonjenosti Zmanjšaj nenaklonjenost med seboj in drugim. Zvečaj naklonjenost med seboj in drugim.	Pozitivna vljudnostna strategija upoštevanja naslovnikovih želja, potreb in interesov Vljudnostna strategija dajanja ljudem dobrega občutka.

Primer: vožnja z vlakom: ne da se ti iti na vlak za Ljubljano in veš, da se znanec pogosto vozi z avtom, zato pripraviš strategijo, kako bi ga prosil, da lahko greš z njim in to prikazal kot ugodno zanj ali vsaj kot njemu v pohvalo.

5 OBLIKOVANJE SMISLA BESEDILNO SPOROČENEGA

Razlikovati je potrebno med:

- virtualnim, dobesebnim pomenom jezikovnih fenomenov in
- aktualnim pomen oz. smislom besedilno sporočenega.

Tu so pomembna **pogovorna sklepanja**. K razumevanju strateškega izogibanja eksplicitnosti je največ prispevala **Griceova** teorija pogovornih sklepanj (konverzacijskih implikatur).

Ključna značilnost:

- Sklepanja morajo biti sposobna, da jih naslovnik vključi,
- So dodatni pomeni, ki naj bi se pojavljali v izreku.
- Podrejena so pravilom ter načelom pogovarjanja: SN in VN.

Da naslovnik ugotovi, ali je prisotno določeno sklepanje, si pomaga z naslednjimi podatki:

- ustaljenim pomenom rabljenih besed, skupaj z identiteto možnih vključenih referenc;
- SN in njegovimi maksimami,
- jezikovnimi in nejezikovnimi okoliščinami izreka,
- drugimi posameznostmi o skupnem vedenju,
- dejstvom (ali predpostavljenim dejstvom), da vsi pomembni predmeti govora sodijo k prejšnjim delom, kar je na voljo obema udeležencema in oba to vesta, predpostavljata.

Ti podatki usmerjajo tvorca pri procesu sklepanja. Upoštevati je potrebno pa tudi razmerje med koraki in krožnost → krožnost med semantiko, skladnjo in pragmatiko omogoča smisel: namen + besede + struktura = smisel.

Designacije (dimenzija semantike) je postopek poimenovanja dejanskosti, njenih delov idr. Tretja dimenzija jezika je dimenzija manifestacije (pragmatike), saj je jezik »utemeljen s prvenstveno vlogo manifestacije« (Erzar 1997: 66). Če naj sploh obstaja nek pogoj designacije, pogoj resničnega in neresničnega, potem mora biti nujna sestavina ali raven nečesa, kar ni pogojeno. To je četrta dimenzija – smisel. Njegova funkcija je tvoriti podlago

manifestacije in s svojim krožnim gibanjem vzpostavljati zvezo med manifestacijo in designacijo (Erzar 1997: 68). Smisel ni lociran v nobeno do preostalih treh dimenzij jezika: »... še preden karkoli označi kot designirano, designacija predpostavi nek pomen; še preden manifestacija izkaže sled govorca v izjavi, predpostavi temu govorcju nek pomen; in še preden pomen v neskončnem napotevanju pomenov nakaže svojo veljavo, predpostavi vsaj eno designacijo.« (p. t.). Erzar rabi izraza govorec in izjava v pomenu tvorec in izrek. »Dimenzije zato niso več razločene, kot so razločeni semantični, sintaktični in pragmatični vidik, ampak si skupaj s smislom, ki kroži med njimi, podajajo tudi te vidike.« (Erzar 1997: 69) Na krožnost med posameznimi deli besedila, ne pa izrecno oblikovanja smisla izrečenega, je pokazal že Korošec (npr. 1991). S tem se presega oblikovanje smisla, kot ga navaja Grice, tj. po korakih, opaznih zlasti pri pogovornih sklepanjih.

6 TEORIJA RELEVANTNOSTI

Sperber in Wilsonova načelo relevantnosti postavita kot višje načelo sodelovanja in vljudnosti → torej izrečemo je vedno pomembno in ustrezno, relevantno za dano situacijo.

Aksiom pertinentnosti: s čim manjšim številom informacij omogočiti soudeležencu, da kar najbolj obogati ali spremeni svoja spoznanja in pojmovanja

Vsak izrek predpostavlja optimalno relevantnost. S čim manj napora dati udeležencu čim več informacij, ki so za situacijo bistvene.

A: Kje je moja čokolada?

B: Hitim na postajo.

Torej, zakaj je B odgovoril na A-jevo vprašanje s *Hitim na postajo* → S tem je A-ju želel sporočiti, da nima časa sodelovati v pogovarjanju, SN, temveč tudi VN.

Skladno s teorijo relevantnosti po Blakemore razumevanje izrečenega ni stranski produkt sprejemljivosti, to je pripravljenosti soudeleženca, da izrečeno/sporočeno vidi kot zase

koristno in relevantno, ali koherence. Naše intuicije o diskurzivni koherenci so posledica našega iskanja relevantnosti. Blakemorova govori o kontinuiteti kontekstov.

Pomembna je pripravljenost soudeleženca, da izrečeno oz. sporočeno vidi kot zase koristno in relevantno, vedno se namreč vprašamo zakaj. Karkoli je povedano, je povedano z namenom in ustrezno.

Nadalje je pri teoriji relevantnosti pomembno t. i. **vesolje verjetij** udeleženca komunikacijskega stika. To vesolje verjetij je:

- množica vseh zanj določljivih propozicij (virtualno vesolje),
- množica vseh, v okviru celote resničnostnih vrednosti določljivih propozicij, ki jih ta pripušča v polje zavesti (aktualno vesolje).

Vesolje verjetij udeleženca komunikacijskega stika omogoča, da lahko ima besedna zveza, stavek, poved (sintagma) »glede na svoje zmožnosti« večji ali manjši obseg in da pričakovani nivo pertinentnosti lahko variira.

Z vesoljem verjetij sta povezani kredibilnost in verodostojnost udeleženca komunikacijskega stika, o katerih lahko govorimo le v **razmerju do njegovega lastnega vesolja verovanj**, in še to le do tiste rezine virtualnega vesolja verjetij, ki v danem trenutku predstavlja njegovo **aktualno** vesolje verovanj. Da s kom komuniciram, je zadosten dokaz mojega zaupanja v soudeleženca in mojega pristanka na njegovo vesolje verovanj, kakršnokoli že je.

7 KOMUNIKACIJSKA/SPORAZUMEVALNA ZASLEPITEV

Naj ti nesem kovčke.

Izvoli. (pridrži vrat soudeležencu)

O komunikacijski zaslepitvi ali pragmatičnemu paradoksu vljudnosti govorimo takrat, kadar se oba udeleženca zavedata, da z izrečenim sledita vljudnostnemu načelu, da je dejanje, za

katerega izkazujeja pripravljenost narediti ga, v resnici za oba neugodno, a zaradi vljudnosti nihče noče odstopiti od izvršitve tega dejanja, npr. vrstnika stojita pred vrati in iz vljudnosti drug drugega spuščata naprej. Tako vedenje lahko traja v nedogled.

Gre torej za neupoštevanje maksime kakovosti zaradi vljudnosti. Tvorčeva namera je izražena s sredstvi drugega dejanja, kar je posledica (ne)skladnosti med obliko in pomenom povedi (propozicija).

Upoštevam pojmovanje resnice (kaj je res)

- Ožje: ujemanje med besedami in dejanskim stanjem (Austin, Searle)
- Širše: tvorčevo zaupanje v naslovnika
- Miščević: o resnici v jeziku lahko govorimo znotraj razmerja denotat (s-o-n-c-e) in dejanskost ☀

8 JEZIKOVNI KONTEKST

Verschueren v okviru jezikovnega konteksta, jezikovnih okoliščin govori o:

- Kanalu ali prenosniku ali mediju, tj. način, kako je besedilo posredovano do naslovnika;
- Jezikovnim kontekstu, tj. besedilno sporočilo, besedni jezik, besedilo.

8.1 KANAL ALI PRENOSNIK: PRENOSNIŠKA ZVRST

Gre za način posredovanja sporočila naslovniku, in sicer ga lahko posredujemo preko vidno-slušnega kanala, govorimo o govorjenih besedilih, ali preko vidno-pisnega kanala, govorimo o zapisanih besedilih. Govorjenje in pisanje sta dva različna znakovna sistema (npr. Heringer 2001: 15), »/p/isava /je/ tako splošno kot specifično pomanjkljiva in govoru na

noben način enakovredna« (p. t.). Sodobne komunikacijske tehnologije brišejo ostre meje med (skladenjskimi) značilnostmi govornih in zapisnih besedil, zato se zdi smiselno govoriti o vrsti stika med udeleženci. Stik med udeleženci je lahko neposreden, tj. komuniciranje potega v neposrednem fizičnem, očesnem stiku med udeleženci, ali posreden, tj. udeleženci za stik oz. prenos sporočil potrebujejo sredstvo ali medij, npr. list, telefon, računalnik z ustreznimi programi, radio.

Povzetek:

- Besedila so v osnovi govornjena ali zapisana
- Stik med udeleženci je posreden in neposreden; odvisno od hkratne navzočnosti tvorca in naslovnika v istem prostoru, brez pomagal
- Vidno-slušni (govornjena besedila) in vidno-pisni kanal (zapisana besedila)

8.2 JEZIK, JEZIKOVNI KOD

Jezik lahko prihaja v stik z drugimi jeziki, lahko pa prihaja tudi v stik s samim seboj, tj. z različnimi zvrstmi jezika. Na jezikovne izbire vplivajo jezikovni odnosi, občutki, ki jih navdihujejo posamezni jeziki zaradi sociokulturne vloge, ki jo imajo kot zaznamovalci identitete, tudi na ravni družbenega razreda. Imamo različne jezikovne zvrsti, ki jih uporabljamo v različnih komunikacijskih položajih.

Upoštevati je potrebno eno- in večjezične položaje. Stiki med jeziki in tudi med jezikovnimi zvrstmi so lahko:

- **Strnjevanje in prilagoditve:** različna jezika privzameta drug od drugega, prihaja do zavestne ali nezavedne **prilagoditve**, knjižni jezik in govornica, ki smo se je naučili doma, v družini
- **Razhajanje:** krepitev razlik med jezikoma kot posledica negativnih jezikovnih odnosov
- **Ohranitev jezika:** kljub pritiskom okolja

- **Jezikovna interferenca:** vključevanje jezikovnih značilnosti J1 v J2; je posledica jezikovnega stika, saj dva jezika ali več jezikov ali jezikovnih variant/zvrsti vplivajo en na drugega oz. ena na drugo
 - Interference so posledice vplivov, ki obstajajo zunaj samega jezikovnega sistema in jih je mogoče najti v družbenem okolju ter v lastnostih, vrednotah tvorca
 - Tvorec lahko začne uporabljati J1 drugače, J2 lahko začne govoriti tudi, ko bi lahko govoril J1
- **Jezikovni premik:** spremembe ravnotežja med različnimi jeziki, ki jih uporabljajo v isti družbi; en jezik ima nekaj časa dominantno vlogo, nato se to spremeni in postane recesiven
- **Širitev jezika:** oziroma geografska širitev rabe jezika
- **Prevlada jezika:** privilegiranost jezika; recimo angleščine
- **Pomanjšinjenje jezika:** nasprotje jezikovni prevladi, jezik izgublja funkcijske zvrsti oz. se te zmanjšujejo in ostaja le jezik vsakdanjega komuniciranja
- **Jezikovna smrt**
- **Jezikovna oživitev**

Spremembe v jeziku

Norma=elastično stabilna, poseg jezikoslovca	Norma=kar je v jeziku tipičnega
---	--

Jezikovni kod je vsaka prepoznavna različica jezika, ki vsebuje sistematično skupino izbir.

Izvori so lahko:

- Geografski vidik
- Družbeni razred
- Funkcije
- Specifični kontekst rabe

S preklapljanjem med kodi lahko dosegamo določene učinke pri sogovorniku, recimo kletvice pri pouku. Preklapljanje je med pogovarjanjem priljubljena strategija in pogost pojav. Lahko je strategija tvorjenja pomena izrečenega ali pa z njo dosegamo želene stilne učinke. S preklapljanjem med kodi lahko ustvarjamo solidarnost ali razdaljo. Gumperz ločuje dve vrsti preklapljanja:

- **Položajno:** tvorec menjuje kod skladno z jasnimi spremembami v definicijah pravic in dolžnosti vsakega udeleženca; ker nisem več v predavalnici, lahko drugače govorim
- **Metaforično:** tvorec menjuje kode znotraj posameznega položaja, da bi podal drugačen pogled na ta položaj in njegovo razmerje, tako se menjavanje koda nanaša na določene vrste tem oziroma predmete pogovora in se uporablja za ponazoritev dveh ali več različnih mnenj med istimi posamezniki, npr. (*Oprosti izrazu*), *zajebal je do kraja*.

8.3 JEZIKOVNI TABUJI, EVFEMIZMI, STEREOTIPI

JEZIKOVNI EVFEMIZEM je leksem, s katerim se izognemo neprijetnemu, včasih tudi neprimernemu izrazu, zlasti pogosto gre za distanciranje od telesnega in neprijetnega, npr. *ne diši blago, zaspati za večno, hudobni angel, ponesrečenec ne diha več, kakec, očita ji, da ima druge moške, še ne vedeti, zakaj so moški na svetu*. Natančnost rabljenih jezikovnih pojavov ni prvenstvena naloga evfemizmov. Sicer pa jezikovni pojav, leksem sam po sebi ni zaznamovan ali nezaznamovan, taka je lahko le raba jezikovnih sredstev.

Jezikovni disfemizem je leksem, s katerim neolepševalno poimenujem izbrani del dejanskosti. Pogosto so to kletvice in psovke. Po Nežmahu (1997) jih uporabljamo kot znak človeške slabosti, ki je posledica omejenega, šibkega besednega zaklada, lahko pa jih uporabljamo, ker so to besede, ki so kot naročene za določen položaj, sploh, če gre za izražanje močnih negativnih čustev. Kletvice in psovke glede na tip degradacije naslovnika razvrstimo v štiri skupine: na tiste, ki naslovnika 1) intelektualno – idiot, kreten, 2) seksualno – peder, pizda – degradirajo ali ga degradirajo 3) v žival – krava, svinja – ali 4) kako drugače, npr.

versko, rasno, narodnostno, poklicno – kmet, cigan. Kletvice in psovke so pogosto povezane s poimenovanji intimnih delov telesa. Govorjenje o teh pa nas lahko spravlja v zadrego, kar je ena od značilnosti tabujev. Tabu je prepoved ali izognitev škodljivemu vedenju, ki bi lahko bilo nevarno, škodljivo, neugodno bodisi za posameznika bodisi za skupnost. To vedenje lahko povzroči zaskrbljenost, nelagodje, občutje zadrege ali sramu (Wardhaughu 2002). Tabu nastaja kot odgovor ali odziv na družbeni pritisk, ki ga povzroča posameznikovo vedenje. Kršitev tabujev pogosto sproži val šoka in presenečenja, hkrati se razkrije oblika družbene moči (Allan, Burrige 2006: 27). Z jezikom se lahko izognemo izražanju o določenih temah. Katere teme so dovoljene in katere prepovedane, je določeno z vzpostavljenimi družbenimi normi in vrednotami. Tako o manj zaželenih temah raje govorimo po principu okoli riti v žep, tj. povemo posredno in velikokrat obširneje. Jezikovne tabuje kršimo, da pritegnemo pozornost nase, izrazimo svoje (ne)zadovoljstvo, smo agresivni ali provokativni, izražamo posmeh avtoriteti ali pri verbalnem zapeljevanju (Wardhaugh 2002: 238). Vsekakor tabuji, tudi kletvice in psovke, zaznamujejo neko travmo oziroma travmatično situacijo, v kateri se znajde človek, zato se je o tej situaciji smiselno pogovoriti.

JEZIKOVNI TABU je torej prepovedana, nedotakljiva ali družbeno moralno spotakljiva beseda. Ne govorimo o lastnostih človeka, procesih v človeku, ki bi morebiti lahko metali slabo luč na posameznika. Gre za besede, ki naj bi se jim določenih okoliščinah izogibali.

STEREOTIP je vrsta kognitivnega okvira izrazito vrednotenjske narave:

- Pozitivno: olajšuje hitro prepoznavanje dražljajev, omogoča napovedovanje in usmerjanje vedenja
- Negativno: za stereotipizirane subjekte ni prijeten

Jezikovni stereotip je tisto jezikovno sredstvo, ki ga družba izrazito etiketira, se ga zaveda in ga uporablja za ponazoritev npr. določenega sociolekta.

9 BESEDILO

Besedilo je komunikacijska pojavitev, ki izpolnjuje sedem kriterijev besedilnosti (Beaugrande, Dressler 1992). Pri tvorjenju besedila je potrebno upoštevati urejevalna in konstitutivna načela/merila.

Urejevalna načela/merila so učinkovitost, efektnost in ustreznost:

- **Učinkovitost:** stopnja truda in naprežanja udeležencev pri uporabi besedila.
- **Efektnost:** ali besedilo napravi močan vtis in ustvarja ugodne razmere za doseg cilja.
- **Ustreznost:** izhaja iz usklajenosti med okoliščinami in dejanskim načinom upoštevanja meril besedilnosti.

Konstitutivna načela/merila po de Beaugrande-Dresslerju:

- **Relacijska kriterija znotraj besedila:** koherentnost, kohezivnost
- **Kriterija z vidika udeležencev:** namernost, sprejemljivost
- **Situacijskost** (fizični, socialni svet)
- **Glede na količino novega in žanr / tip besedila / besedilna vrsta:** informativnost in medbesedilnost

Besedilo je izraz oz. del določene družbene prakse, ki že sama definira določeno količino možnih besedil za izražanje te prakse oz. besedila lahko sprejemamo kot predstavnike te prakse (Hepp 1998: 11–12).

Besedilo deluje kot sinteza jezikovne in sporazumevalne zmožnosti v smislu obvladovanja rabe jezika in obvladovanja okoliščin sporočanja, zlasti z vidika »zmožnosti prepoznavanja sporočanjnih namenov« (Mikolič 2005: 57) udeležencev posameznih družbenih, kulturnih in civilizacijskih sporočanjnih položajev ob upoštevanju udeležencevih prirojenih in pridobljenih kognitivnih ter bioloških zmožnosti.

Besedilo se pomensko in skladijsko prilagaja trenutno aktualni komunikacijski/sporočanjni strategiji. Trenutna strategija oblikuje in diktira povedi, njihov pomen ter zgradbo.

Napotovalna narava pomena (Ducrot).

Zgradba besedila se prilagaja smislu besedila, zato je zgradba glede na potrebe besedila izražena ali pa ostaja neizražena, vendar pomensko (besedilno) popolna.

V razlikovanju med pomenom in smislom ugotovimo, da le smisel referira na neko realno danost.

Besedilo ni zgrajeno iz besed, stavkov, ampak iz **pomenov**: vsak posamezen stavek v besedilu je v specifičnem pomenskem razmerju z nekaj stavki ali vsemi stavki v besedilu. >besedilnost, besedilna sklenjenost.

Besedilo po načelu binarnosti vedno obsega oz. vključuje znotraj- in zunajbesedilno perspektivo, tj. jezikovne in zunajjezikovne prvine.

Besedilo tudi deluje oz. mora delovati kot specifična celovita sporočanja tvorba, ki ni vnaprej določena, kot npr. stavek, ampak vedno znova deluje in učinkuje kot organska celota.

Monološka besedila so tradicionalno raziskovana na področjih besediloslovja, stilistike, psiholingvistike.

(Dialoški) govorniki diskurzi so predmet raziskovanja jezikovne pragmatike, konverzacijske analize, analize diskurza, sociolingvistike idr.

9.2 BESEDILO VS. DISKURZ

Govorci v različnih sporazumevalnih/komunikacijskih okoliščinah ne tvorimo povedi, ampak besedila. To je v jezikoslovje pritegnilo analizo diskurza z izdelavo koncepta besedila in sociolingvistiko s pritegnitvijo družbenih dejavnikov. Merila za ločevanje med pojmom besedilo in diskurz so med raziskovalci neenotna. Nekateri pojmujejo besedilo kot konkretni produkt diskurza, diskurz pa kot proces, ki vodi k ustvarjanju besedila. Drugi menijo, da je besedilo samo abstraktna kategorija, ki se uresniči v diskurzu. Tretji razumejo besedilo kot pisni jezik in diskurz kot govorni jezik, četrti pa med poimenovanjem besedilo in diskurz ne vidijo pomenske razlike, saj imata v sistemsko-funkcijskem jezikoslovju oba isti pojmovni obseg (sem se prištevajo Halliday, Hasan). S pritegnitvijo še drugih pristopov k raziskovanju

jezika se pokaže, da je sporočilo posledica individualnega dejanja, pomembnega predvsem v okviru družbene interakcije (Vezovnik 2009: 40), kar upraviči Bahtinovo vpeljavo dialoga kot najpomembnejše oblike interakcije. Tako je izrek »zgolj trenutek v neprenehnem komuniciranju« (p. t.). Diskurz pa lahko pomeni »rabo jezika v odnosu do družbenih, političnih in kulturnih oblik – diskurz je jezik, ki odraža družbeni red, ter hkrati jezik, ki oblikuje družbeni red in posameznikovo interakcijo z okoljem« (isto:11).

Pri diskurzu gre torej za rabo jezikovnih sredstev, interakcijo, ki je odvisna od kulturnih, družbenih, civilizacijskih okoliščin in hkrati te okoliščine tudi ustvarja. Če npr. analiziramo pogovore ob kavici, lahko govorimo o diskurzu, saj želimo analizirati neke vzorce. Če želimo do teh vzorcev priti, moramo najprej analizirati posamezne pogovore, torej besedilo.

Besedilno sporočilo je posledica individualnega dejanja.

9.3 TVORJENJE BESEDILA

Oblikovati, tvoriti besedilo je postopek urejanja jezikovnih znakov v besedilo. Besedilo je – morda vas večinoma tako mislimi – trdno in dokončno in se kot tako ne more izmakniti jezikoslovčevi pozornosti. V resnici je besedilo »pojav, ki se mu lahko samo približamo, ki ga skušamo razumeti, a je tudi tu razumevanje odvisno od naših notranjih izhodišč.« (Pogorelec 2011: 30)

Besedilo mora biti:

- Smiselno zaokroženo
- Prilagojeno sporočanjским okoliščinam, kontekstu
- Ne glede na prenosniško zvrst organizirano v izraziti tridelnosti
 - Uvod ali uvodna faza
 - Jedro ali jedrna faza: usmeritev, predmet govora, sklep; rekurzivnost
 - Zaključek ali zaključna faza

Besedilo je produkt zavednega, načrtnega tvorčevega hotenja, torej je organiziranost besedilnih enot odraz tvorčeve namere.

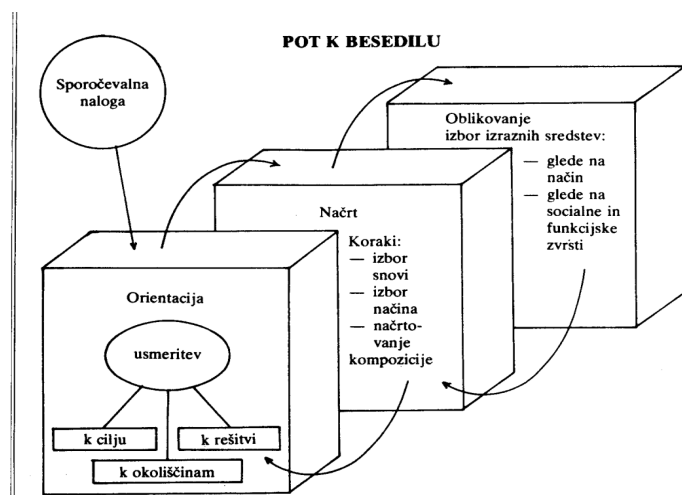
Ločujemo tri stopnje tvorjenja besedila: orientacijo, načrt in oblikovanje.

Orientacija zajema tri postopke: usmeritev k cilju, okoliščinam in k rešitvi.

Na stopnji **načrta** določimo izbore snovi, načina in v groben načrtujemo kompozicijo besedila.

Na stopnji **oblikovanja** besedila se glede na prej izbran načrt in na izbrani socialno (družbenostno) in funkcijsko zvrst odločimo o dokončnem oblikovanju besedila.

Za navedene stopnje ni nujno, da bi si časovno sledile, ampak se lahko prekrivajo. Na oblikovanje govornega besedila izrazito vpliva časovni pritisk.

9.4 MERILI ZNOTRAJ BESEDILA, SOVEZNOST ALI KOHERENOST IN KOHEZINOST

Smisel besedilne enote pomensko pogojuje predhodna in/ali sledeča besedilna enota, tj. prva pomensko pogojuje drugo oz. interpretacija druge je odvisna od prve. V obeh ali v vsaj dveh besedilnih enotah lahko najdemo izraze, ki se nanašajo na isti predmet govora. > koherenost in kohezivnost (=soveznost, besedilnost)

Miha je prišel domov. V svoji sobi je najprej preveril, če deluje internet, potem pa se je zaklenil, da ga nihče ne bi motil.

Koherenost je način vsebinskega medsebojnega povezovanja besedilnih enot v besedilo. Je rezultat točno načrtovanih pravil in zaporednih pravil, ki povezujejo nastala dejanja – nanašajska zaporedja. Pomeni torej tudi tematsko povezovanje besedilnih enot v večjo enoto.

Kohezivnost je način povezovanja sestavin, besedilnih enot površinskega besedila, to je slovnična odvisnost. Korošec kot sredstva kohezije navaja besedilotvorna sredstva, ki omogočajo naslednje tipe vezanja:

- **Besedno vezanje**
- **Morfemsko vezanje**
- **Zaimensko vezanje**
- **Paralelizem**
- **Elipsa in povedne okrajšave**

Tvorjenje in razumevanje besedila omogoča nanašanje, ki je identificiranje/prepoznavanje predmetnopomenske reference in je rezultat tvorčevega in naslovnikovega medsebojnega sodelovanja. Močno je odvisno od skupnega vedenja, prepričanj in predpostavk. Prve omembe predmeta govora / reference so lahko določne, če tvorec lahko predpostavlja naslovnikovo dostopnost do konceptualnega okvirja, znotraj katerega je umeščena referenca. Nanašanje (referenca) je razmerje med jezikovnim izrazom in entiteto v svetu, koreferenca (področje kohezije) pa je razmerje med jezikovnimi izrazi v različnih delih besedila. Zaporedje nanašajskih izrazov zagotavlja površinsko povezanost besedila oz. kohezivnost. Kohezivnost omogoča značilnosti jezika, tj. deiktičnost.

Zgledi za elipso:

- 1) elipsa v povedku: *On je danes z vlakom, Tako se ne sme,*
- 2) elipsa v imenskem delu: *On je vedno proti, Rad kar naprej podarja, Dobil je tri okrog ušes, Rad se vrača,*
- 3) stavčna elipsa: *Pa to ni res ..., Kot da ne pozna na uro ...*
- 4) *Pa bodo lahko prišli? – Ja, upam!*

- 5) *Ena malo pivo, prosim.*
- 6) *Mati je že postlala posteljo > Mati je že postlala > Je že postlano / Imamo že postlano*
- 7) *Zavist ga je razžirala > Bil je razžrt od zavisti*
- 8) Neosebko izpust: *Zalomil se je : V/Pri njem se je zalomilo : Z njim se je zalomilo (pri/v konkretnem delu) : Zalomilo se mu je (pri/v konkretnem delu)*
- 9) *Kako si? : Kako ti je? : Kako je s tabo?, > ti izraža 'osebko okolščino', oblika s tabo pa neko 'sobivanje'*

9.4.1 DEIKTIČNOST, DEIKTIČNA LEKSIKA

"Univerzalna značilnost jezika je, da nam ponuja sredstva za razlikovanje med govorečim subjektom (prvo osebo, deiktičnim središčem neposredne komunikacije), naslovljencem (drugo osebo) in »preostalim« (tretjo osebo)« (Verschueren 2000: 119), kar lahko povežemo z Greplovo (1962: 342–343) mislijo, da je za govorjene diskurze/dvogovore značilna prisotnost konkretnega tvorca in naslovnika, možna pa je prisotnost predmeta govora, kar naj bi dvogovor delalo neponovljiv. Za poimenovanje govorečega, ogovorjenega in nanosnika, torej za kazanje na nanosnik v okoliščinah in besedilu, imajo jeziki na voljo različna jezikovna sredstva, imenovana deiktiki, deiktična leksika. Termin deiktik je grškega izvora in pomeni 'kazati' in 'pokazati' (Levinson 1994: 55, Zadravec–Pešec 2000: 71). Prvi, ki je izraze, katerih pomen je okoliščinsko odvisen, npr. za kazalne zaimke, prvo- in drugoosebne zaimke in morfeme, ki izražajo čase, označil kot indeksikalne znake, je bil Pierce (Levinson 1994: 58).

Za deiktike je značilna sposobnost, "da pokrivajo kategorialno sebi ustrezne lekseme srednje vrednosti, da skratka abstrahirajo slovarskorazločevalne pomenske sestavine teh leksemov, ohranijo pa le kategorialne pomenske sestavine« (Vidovič Muha 2000: 79). Ta njihova sposobnost »se v besedilu konkretizira kot sposobnost posrednega označevanja besedilnega denotata (referenta) /.../; zaimki označujejo denotat s kazanjem, deiksacijo, ta pa je lahko neposredna – položajna (ostenzivna) – kazalni zaimki – in s tem zunajbesedilna, ali posredna – sobesedilna. Njihova slovarska pomenska izpraznjenost omogoča konkretne besedilne zapolnitve oz. zapolnitve znotraj konkretnega govornega dejanja." (p. t.).

NANAŠANJSKA ZAPOREDJA temeljijo na zaporedju med nanašalnico (referenco) in sonanašalnico (koreferenco). To zaporedje je lahko identično → *Na sprehodu sem našla star kovanec in ga (deiktik) skrbno shranila.* Zaporedje pa je lahko tudi neidentično, če predmeta govora ne sodita v isto skupino oziroma imata skupno nadpomenko → *rokometne žoge ne morem nikjer najti, bom vzela pa kar košarkarsko.*

Kohezivnost v prvi vrsti temelji na proučevanju nanašanjских zaporedij. Nanašanje poteka na dveh povezanih ravneh:

- EKSOFORA: položajna deiktična leksika, kaže na oddaljenost predmeta v prostoru, času ali zavesti; *ta, tisti, oni*; tu pomen deiktika razberemo iz okoliščin; primer za to je: *včeraj sem bila pozna* → 'včeraj' je deiktik, ker je 'včeraj' za današnji dan 8. 1.; s tem včeraj mislim na dan pred današnjim dnevom, tj. pred 8. 1. 2013.
- ENDOFORA: deiktična leksika v vlogi povezovanja znotraj besedila; pomen deiktika razberemo iz besedila; tu ločimo tudi smer vezanja, ki lahko poteka naprej ali nazaj:
 - ANAFORA: v besedilu se najprej pojavi nanašalnica in nato sonanašalnica, smer vezanje je tako naprej → *Na sprehodu sem našla star kovanec in ga (deiktik) skrbno shranila*
 - KATAFORA: v besedilu se najprej pojavi sonanašalnica in nato nanašalnica, smer vezanja je tako nazaj → *Pred leti so mu rekli politik nove generacije, danes s ponosom predstavljamo Boruta Pahorja.*

V besedilu tako nastajajo dvojice ali celo verige pomenskih enot, katere imenujemo **sovezni pari**. Kadar se z isto nanašalnico povezuje več sonanašalnic govorimo o **soveznem nizu**. Besedilna vez je lahko izražena ali neizražena, zadnje velja za elipso, le in samo če lahko nedvoumno nadomestimo prazno mesto.

PRIMER NANAŠANJSKIH ZAPOREDIJ

Kako se v besedilu samem oblikuje nanašanjско zaporedje, lahko najlažje ponazorimo prav z izpostavitvijo le treh nanašalnic besedila o bistri Katarini: *revna vdova, Katarina, goska*.

Živela je **revna vdova** s hčerko, *bistro Katarino*. **Mati** je zbolela in prosila *starejšo hčerko*: »*Ljuba hčerka*, pojdi k bogatemu kme... kralju, naj ti da gosko, da mi jo boš spekla. *Katarina* je šla h kralju in ga prosila za gosko. Toda kralj se je razjezil in spodil *Katarino*. »No prav, bomo videli, kdo bo koga.« In je šla v kraljevo kuhinjo. Na hodniku je srečala *kuharčeka*, ki je nesel pečeno gosko: »Gospod kralj ukazuje, da pridete takoj k njemu. Medtem bom že jaz podržala tole dišečo pečenko. *Kuharček* je stekel h kralju, toda kralj se je čudil, zakaj je prišel, saj ga ni klical. *Kuharček* pa je gonil svojo, da mu je tako naročila *neka deklica*, ki mu zdaj drži pekač s pečeno gosjo. Ko sta šla pogledat, *Katarina* ju ni čakala. Izginila je. In na zidu je bilo napisano: »Sem prišla in spet odšla. S sabo gosko sem odnesla. Nobena druga ni bila kakor *bistra Katarina*.« Kraj je od besa debelo pljunil na tla in odšel v svoje sobane.

Medtem se je **uboga vdova** posladkala z gosko in rekla: »Kako bi mi zdajle dišalo še jabolko iz kraljevega vrta.«

Revna vdova → mati (besedilna sopomenka) → prosila (izpust pomožnega glagola *biti*, morfemsko vezanje) → mi (zaimensko vezanje) → uboga vdova (uboga, revna /sopomeniki/, ponovna pojavitev) → rekla (izpust pomožnega glagola *biti*, morfemsko vezanje) → mi (zaimensko vezanje)

Katarina → hčerka (besedilna sopomenka) → starejša hčerka (besedilna sopomenka) → pojdi (morfemsko, tj. glagolskokončniško vezanje) → ti (zaimensko vezanje) → boš spekla (morfemsko vezanje) → Katarina (ponovna pojavitev) → prosila (izpust pomožnega glagola *biti*, morfemsko vezanje) → Katarino (ponovna pojavitev) → je šla (morfemsko vezanje) → je srečala (morfemsko vezanje) → bom podržala (morfemsko vezanje) → deklica (nadopomenka) → ki drži (relativizacija, morfemsko vezanje) → Katarina (ponovna pojavitev) → Izginila je (morfemsko vezanje) → Sem prišla (morfemsko vezanje) → odšla (izpust pomožnega glagola *biti*, morfemsko vezanje)⁴ → sabo (zaimensko vezanje), sem odnesla (morfemsko vezanje) → bistra Katarina (ponovna pojavitev)

Goska → jo (pozaimljanje)⁵ → gosko (ponovna pojavitev) → pečeno gosko (ponovna pojavitev) → tole dišečo pečenko (perifraza) → pečeno gosjo (sopomenka, perifraza)⁶ → gosko (ponovna pojavitev)

⁴ V določenem pomenskem medleksemskem razmerju (protipomenskost) sta tudi glagola *oditi* in *priti*.

⁵ Poseben tip zaimenskega vezanja poleg relativizacije je še pozaimljanje oz. vezanje s tretjeosebim zaimkom ali s posamostaljenim kazalnim zaimkom.

⁶ Določitev razmerja med nanašalnico in sonanašalnico, kot kaže primer, je lahko težka. Razmerje med besedama *gos* in *goska* je sopomensko, drugi je pomanjševalnica, dodan pa je še pridevnik, ki stanje prvotne nanašalnice spremeni oz. pokaže se, da naslovnik vzpostavlja razmerja tudi, kadar gre za substitucijo kontingvitete, kar na razumevanje pripovedi same seveda ne vpliva bistveno.

10 MEDKULTURNA PRAGMATIKA

Medkulturna pragmatika je sodoben pristop k kontrastivni/primerjalni analizi jezikov in kultur.

- Kultura je sistem idej, ki so osnova za dajanje smisla vedênju v družbi. Vključuje splošni "pogled na svet": niz predpostavk in verjetij, ki usmerjajo in organizirajo načine, kako ljudje mislimo, čutimo in ravnamo (Hymes, Schiffrin 1995).
- Opazovanje jezika in kulture ni usmeritev zgolj sodobnega jezikoslovja.
- Humboldt, 19. stoletje: imanentna povezanost jezika in kulture.
- Levi-Strauss in Sapir-Whorf, 20. stol.: ugotovitve o soodvisnosti jezika in kulture – jezikovno-vedenjski ali jezikovnovedenjski vzorci.
 - Soodvisnost: človekov idejni svet je naslonjen na jezikovno strukturo.
- Hymesova etnografija sporočanja/komuniciranja: pomen sociokulturnega okvira za jezik in jezikovno rabo.
- Medkulturna komunikacijska spretnost.
- A. Wierzbicka – kritika Grice, Leecha, Brownove in Levinsona.

11 TEMELJNA LITERATURA

John L. Austin, 1990: *Kako napravimo kaj z besedami*. Ljubljana.

Renata Zadravec–Pešec, 1994: *Pragmatično jezikoslovje*. Temeljni pojmi. 1. natis. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Center za diskurzivne študije.

Olga Kunst Gnamuš, 1984: *Govorno dejanje – družbeno dejanje. Komunikacijski model jezikovne vzgoje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Ustrezna poglavja.

Jef Verschueren, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba *cf.

Igor Ž. Žagar, 2009: *Od performativa do govornih dejanj*. Dissertationes 1. Digitalna knjižnica.

Nenad Miščević, 1983: *John Langshaw Austin. Jezik kot dejavnost*.

de Beaugrande, Robert Alain, Dressler, Wolfgang Ulrich, prevod: Derganc, Aleksandra, Miklič, Tjaša, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.

Joan Cutting, 2002: *Pragmatics and discourse*. A resource book for students. London, New York: Routledge.

Zanjkovič, Monika, 2011: *Težave pri prevajanju angleške strokovne terminologije v slovenščino na primeru uvodnega poglavja v učbeniku Pragmatics and discourse*. Diplomsko delo. Maribor. (priloga vsebuje prevod uvodnih poglavij Cutting 2002).

Mira Krajnc Ivič, 2009: *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*. Zora 63. 17–55.

Mira Krajnc Ivič, 2005: *Besedilne značilnosti javne govorjene besede*. Zora 35. 22–48, 184–269.

Mira Krajnc Ivič, 2010: Jezikovnopragmatične analize v slovenistiki. V: GORJANC, Vojko (ur.), ŽELE, Andreja (ur.). *Izzivi sodobnega jezikoslovja*, (Zbirka Razprave FF). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 121–135.

Jože Toporišič, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana.

Jože Toporišič, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor.

Oswald Ducrot, 1988: *Izrekanje in izrečeno*. Ljubljana.

Vesna Mikolič, 2004: Medkulturna pragmatika pri pouku slovenščine kot J2. *JiS*, 49, 3–4, 103–121.

Vojko Gorjanc, 1998: Kohezivni vzorec matematičnih besedil. *SR* 47/2, 139–159.

Andreja Žele, 2008: *Osnove skladnje*. Ljubljana. Str. 47–.

12 GRADIVO ZA VAJE

VAJA 1

Besedilo 1

Cvetka₁: Jaz sn jih ful jedla enkrat. Mi je blo potem malo slabo.

Aleš₁: A res? Mi smo to jedli? Tu, ko sta bla?

Črt₁: Ja, ko smabla.

A₂: Tega se pa ne spomnim.

Brigita₁: A tej? Ja.

Č₂: Vidš, vsakemu to ponudita.

B₂: A pice?

A₃: Ja.

B₃: A res? Pa vedno znova?

A₄: Ja

B₄: Pa ne vema?

A₅: Točno tak.

Č₃: Pa že bi morala.

Smeh

C₂: Sej je praktično.

Č₄: Ne vem, midva || nikom... nikol ne dama nikomur nič.

Smeh

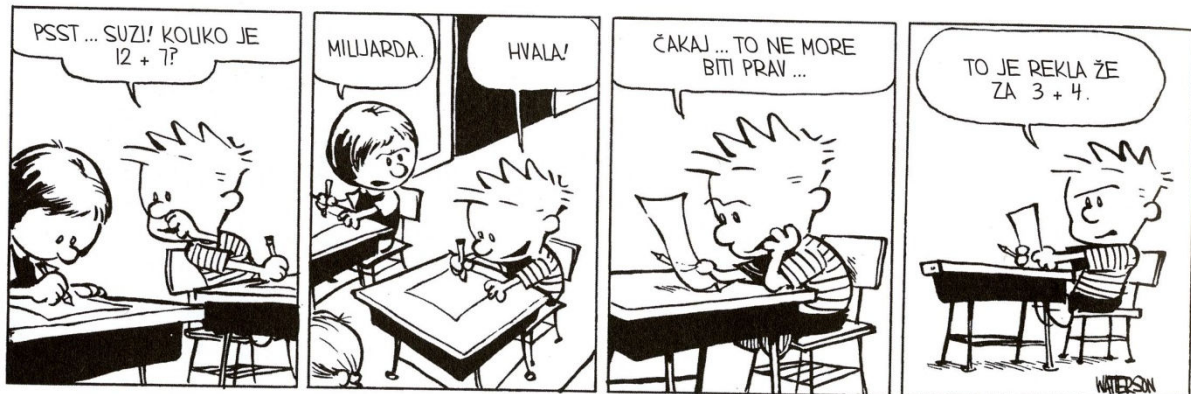

VAJA 2

Besedilo 1 (B. Watterson, 2011: *Nekaj pod posteljo se slini ...*)

Besedilo 2 (B. Watterson, 2011: *Nekaj pod posteljo se slini ...*)

Besedilo 3 (B. Watterson, 2011: *Nekaj pod posteljo se slini ...*)

VAJA 3

Določite vrste govornih dejanj.

- Mama sinu: Soba je spet razmetana.
- Brat sestri: Če boš še enkrat povedala mami, da si me videla kaditi, ti skrijem mobilca.
- Fant dekletu: Kdaj se bova spet kaj videla?
- Dedek vnuku: Obljubim, da se bova peljala z vlakom v ljubljanski živalski vrt.
- Duhovnik ob krstu: Se odpoveste svojih grehov?
- Verniku duhovniku v odgovor: Se odpovemo.
- Sodnik priči: Ali boste priglasili potne stroške?
- Odvetnik zaslišanemu: Vso noč sta se pogovarjala?
- Tožilec: Zahtevam, da sodišče odredi pripor za obdolženega.
- Prijateljici: Čestitam, da si končno uspela narediti še ta izpit.
- Ali boš pospravil stanovanje?
- Draga, pridi pogledat, kaj počne tvoj sin.
- Kako si me zdaj ven potegnil!
- Smisel življenja je ležanje na plaži z možgani na of in čivavo na straži.
- Napisati moram odstavek o tem, kaj sem počel poleti. CEL Odstavek!
- Kako dobiš nič? – Štajerec da idejo, Dolenjec izvede, Gorenjec financira.
- Kaj pomeni *pomensko-skladenjsko razmerje*?
- Hej, gremo danes na pico?

VAJA 4

Naslednjim GD določite poddejanja po Austinu.

- Kako si me zdaj potegnil ven!
- Ali boste priglasili potnestroške?
- Mraz še ni popustil.
- Zelo mi je žal!

Primerjajte grožnje in povejte, v katerih okoliščinah se uporabljajo.

- *Uradni Teheran grozi, da bo uporabil vsa razpoložljiva sredstva za zaščito integritete svojega ozemlja.*
- *Ubil te bom.*
- *Pazi se me.*
- *S to sekuro bom naslednjemu policaju, ki bo stopo na moje dvorišče, odsekal glavo.*
- *Če bo ata to zvedo, te bo ubil.*
- *Obljubim ti, da tega nikoli ne boš pozabila.*

Primerjajte opravičila in povejte, v katerih okoliščinah bi jih uporabili.

- *Oprosti.*
- *Opravičujem se za zamudo; avtobus se je pokvaril.*
- *Pardon.*
- *Sori.*
- *Zelo mi je žal.*
- *Ura mi ni zvonila.*

Navedite čim več možnosti, kako bi pozvali

- študente, ki motijo pedagoški proces, naj se umirijo;
- policista, da vas naj ne kaznuje zaradi prehitre vožnje;
- natakarja, da vam zamenja jed, ker ste si premislili;
- starše, da vam posodijo denar;
- zdravnika, da vam napiše zdravniško opravičilo, ker niste šli na izpit;
- profesorja, da prestavi predstavitev seminarske vaje, ki bi jo morali imeti;
- delodajalca, da vam dovoli zamenjavo izmene, ker ...

Navedite vsaj pet načinov, kako bi izrekli zahvalo in kako pohvalo.

V besedilih določite, kako je izražena tvorčeva namera (neposredno ali posredno).

- *Kdaj bomo pisali kolokvij?* _____
- *Bi odnesli tole vrečko v smeti?* _____
- *Ali bi mi lahko malo posodili slovar?* _____
- *Kdaj se lahko spet kaj nadejam tvojega obiska?* _____
- *Prepoteni nogavici so spet na tleh pred posteljo.* _____
- *Kako mrzle roke imaš.* _____
- *Stavim, da bo zamudila.* _____
- *Obljubim, da ti tega nikoli ne bom pozabil.* _____
- *To mi delaj.* _____
- *Zahtevam, da takoj umaknete svoj avto, ker mi zapirate dovoz do moje hiše.*

- *Razbil ti bom avto, če ga ne boš umaknil.* _____
- *Kako tu lepo diši, njam, njam!* _____
- *Rada bi vedela, kaj boš delala v petek popoldan.* _____

Povejte vljudneje (posredno?)

- *Zapri vrata.* _____
- *Pridite gor.* _____
- *Daj mi mir.* _____
- *Prinesi gostu copate.* _____
- *Drugič se pa bolj zmigaj, ker te ne mislim več čakati.* _____
- *Utihni.* _____
- *Vonj po cigareti bo še dolgo na mojih oblačilih.* _____

Določite pogoje posrečenosti po Searlu za posamezno govorno dejanje

- Mraz še ni popustil.
- Pred dnevi je zmanjkalo vode.
- Pomij tla!
- Mi, prosim, prineseš torbo?
- Leta 2013 bomo gostili Evropsko prvenstvo v košarki.
- Obljubim, da bom jutri vse pospravil.
- Prišežem, da mu nisem storil hudega!
- Zahvaljujem se vam za pomoč.
- Želim ti še veliko tako uspešnih let!

VAJA 5

Določite udeležence komunikacijskega stika in druge okoliščine.

PRIMER 1

Na znaku ob progi: »Hoditi čet progo je smrtno nevarno!«

PRIMER 2

Klara: »Ali me imaš kaj rad, Miha?« ob jutranji kavici.

PRIMER 3

Uslužbenec turistične agencije ob sklenitvi aranžmaja: »Gospa Čretnik, potrudili se bomo, da Vam bodo počitnice ostale v najlepšem spominu.«

PRIMER 4

Ljubljana, 8. 11. 1993

Spoštovana gospa Marija Potokar,

vljudno Vas vabim na sestanek, ki bo v petek, 19. 11. 1993, ob 9. uri v II. nadstropju Založbe Mladinska knjiga, Slovenska 29. Pogovorili se bomo o prenovi jezikovnih vadnic za slovenski jezik za osnovno šolo. Zaradi pomembnosti sestanka Vas prosim, da se ga zanesljivo udeležite. Lep pozdrav. Stane Hudabivnik

PRIMER 5

Danes praznuje svoj 60. rojstni dan draga žena, mama in babica Rozalija Golob iz Vavte vasi. Zahvaljujemo se ji za vso skrb in dobroto ter ji želimo še mnogo zdravih in srečnih let v krogu njene družine, vnukinja Sonja pa ji pošilja 60 poljubčkov.

PRIMER 6

Obtoženi Ciril Trobevšek, vstanite! Porota Vas je spoznala za krivega. V skladu s 5. členom Kazenskega zakona Vam izrekam šestletno kazen zapora.

PRIMER 7

Draga babica,
zahvaljujem se ti za voščilo ob rojstnem dnevu in za knjigo, ki si mi jo poslala po stricu. Veš, da sem jo polovico že prebrala!

Upam, da se kmalu vidimo. Lepe pozdrave iz Ljubljane od

Mateje

PRIMER 8

V kuhinji mož vpraša ženo:

A: Kje so moji ključi?

B: Ali se ni Miha nazadnje vozil s tvojim avtom?

PRIMER 9

Podpisani Janez Kranjc, roj. 18. 3. 1910 v Trbovljah, s stalnim bivališčem Grosuplje, Obrtniška 10, izjavljam pri polni zavesti in pred pričama Janezom Novakom, roj. 13. 10. 1935 v Ljubljani, stanujoč Grosuplje, Cankarjeva 2, in Mihom Bercetom, roj. 8. 2. 1923 v Ljubljani, stanujoč Ljubljana, Celovška 124, ki piše po mojem nareku, svojo poslednjo voljo: v primeru moje smrti dobi stanovanje v Grosupljem, Obrtniška 10, moja žena.

Navedena oporoka je napisana v 2 izvodih, ki sta popolnoma enaka; eden se nahaja v moji pisalni mizi, drugi pa pri odvetnici Oliveri Gomboc, Ljubljana, Štihova 34.

Janez Kranjc

Ljubljana, 12. 3. 1977

PRIMER 10

Na trši papir preriši priložen načrt. Stranice poslikaj ali oblepi z barvastim papirjem. Poslikan papir izreži, črtkane črte zapogni in naredi štiri zarez. Za ročaj izreži iz papirja trak, dolg 11 cm in širok 1 cm. Košarico sestavi in zlepi z lepilom za papir ali lepilnim trakom. V košarico daj malo slame, vate ali narezanega tankega papirja in vanjo položi pirh. (Ciciban 1991/7, str. 5)

PRIMER 11

Oče: »Pospravi svojo sobo že enkrat, Anže!«

PRIMER 12

»Veljavni osebni dokument, prosim.«

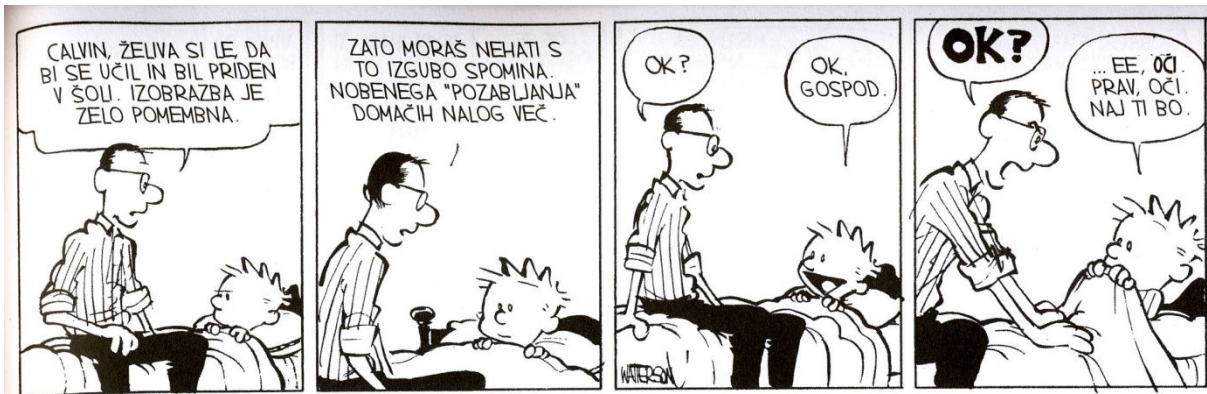

VAJA 6

Vaja (mentalni, socialni, fizični svet – strip)⁷

⁷B. Watterson, 2011: *Nekaj pod posteljo se slini ...*

VAJA 7

Socialni, mentalni in fizični svet

Pogovarjanje po kosilu med družinskimi člani

Žan: *Vid je skakal po škatli od Chuedona pa sem ga poslal razmišljat.*

Nekaj sekundna tišina, Borut in Cirila se spogleda, s kretnjami in mimiko dasta vedeti, da se načeloma strinjata z Žanovo odločitvijo.

Cirila: *Na tleh je bla škatla?*

Žan: *Ja, tja sem jo dal, ker na računalniku ne sme bit.*

Cirila: *Drugič, Žan, česmem, da Vidne bo skakalpoškatli in da ti ga ne bo treba pošiljat razmišlat, daj raje škatlo kam drugam, ne pa na tla.*

Žan: *Če se že ves dan hočeš kregat z mano, pa se!*

VAJA 8

Komunikacijska načela

A: En si je kupo nov skuter in ga zaj vedno postavlja tu pred eem, te – smetnjake. In ko ga odklene, tak nardi.

D: A ja, zej je prišo po njega.

E: To je skuter. Oo.

A: To pa vem zaradi tega ... Zadnič ga je mel spodaj, tam pri najinih kolesih in sn ga slučajno butno in je začel tulit tak.

D: [A ja?]

E: [Res?]

D: Alarm al ozvočenje?

A: Alarm ma. Tak da...

E: To pa nisn vedo, da obstaja.

A: Jaz tut ne, ampak zaj vem.

VAJA 9

Christopher Moor, Jagnje. Evangelji po Focnu, Kristusovem prijatelju iz otroštva, str. 63–65.

Jos je pogledal mojega očeta, ki je bil gol do pasu in klesal kot osel velik kamen, medtem ko je ducat sužnjev čakalo, da ga bodo lahko dvignili na svoje mesto. Prekrival ga je siv prah, potoki potu pa so mu izrisovali temne črte med kepami mišic, ki so se mi napenjale na hrbtu in rokah. »Alfej,« je zaklical Jos, »ali delo postane kaj lažje, potem ko enkrat veš, kaj sploh delaš?«

»Pljuča se ti zamašijo od kamenega prahu, pogled ti postane mōten zaradi sonca in drobcev, ki letijo izpod dleta. Vso svojo življenjsko energijo vložiš v obdelovanje skal za rimljane, ki ti nato z davki poberejo denar, da lahko nahranijo svoje vojake, ki nato tvoje rojake pribijajo nakriž, ker bi radi bili svobodni. Hrbet se ti zgrbi, trga te v sklepkih, žena tuli nate, otroci pa te mučijo s svojimi prosečimi, lačnimi usti kot požrešni ptičji mladiči v gnezdu. Vsak večer k počitku ležeš tako zgaran in zbit, da lahko samo še prosiš Gospoda, naj ti v spanju pošlje angela smrti, da ti ne bo treba odpreti oči v novo jutro. Ima pa kamnoseštvo tudi slabe strani.«

»Hvala,« je rekel Jos. Pogledal me je in privzdignil obrv.

»Kar se mene tiče, se tega prav veselim, « sem rekel. »Komaj čakam, da zaklešem v skalo. Stopi malo nazaj, Jos, če se mi dleto slučajno vname! Življenje nama leži pred nogami, razprostrto kot ogramnen bazar, in kar komaj že čakam, da uživem sladkosti, ki mi jih ponuja.«

Jos je nagnil glavo vstran kot presenečen pes. »Tega pa iz besed tvojega očeta nisem razbral.«

»Temu se reče sarkazem, Jos.«

»Sarkazem?«

»Beseda izvira iz grščine, sarkasmos, Ugrizniti se v ustnico. To pomeni, da ne poveš tega, kar v resnici misliš, a bodo ljudje razumeli, kaj si hotel povedati. Jaz sem ga izumilj, Bartolomej pa poimenoval.«

»No, če ga je poimenoval vaški narček, potem sem prepričan, da gre za nekaj dobrega.«

»Vidiš, že obvladaš.«

»Kaj obvladam?«

»Sarkazem.«

»Ne, to sem mislil resno.«

»Seveda si.«

»Je bil to sarkazem?«

»Ironija, se mi zdi.«

»Kakšna pa je razlika?«

»Še sanja se mi ne.«

»Tudi tole je bila ironija, ali ne?«

»Ne, res ne vem.«

»Mogoče bi pa moral vprašati norca.«

»Zdaj si ga pa zares dojel.«

»Kaj?«

»Sarkazem.«

»Focn, si prepričan, da te ni k meni poslal hudič, da bi me spravil ob živce?«

»Prav mogoče. In, kako mi gre? Se ti živci že vozljajo?«

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

»Ja. Pa tudi roke me bolijo od dleta in kladiva.« S svojim lesenimkladivom je udaril po dletu in naju oba obsul s kamntimi drobci.

»Mogoče pa me je poslal Bog, da bi te pregovoril, da se greš učiti za kamnoseka, da bi se potem lažje odločil za mesijanstvo.«

Znova je udaril po dletu, nato pa pljunil in zamomljaj skozi leteče okruške: »Če pa sploh ne vem, kaj naj bi kot Mesija počel.«

»Pa kaj, pred enim tednom ne ti ne jaz nisva vedela, kaj počne kamnosek, pa naju poglej zdaj. Pa še vse lažje bo, ko bova enkrat vedela, kaj delava.«

»Si to spet mislil ironično?«

»Pri Bogu upam, da ne.«

VAJA 10

Kaj lahko poveste o okoliščinah tvorjenja spodnjega dvogovora? Kako poteka pogovarjanje? Ali udeleženci sodelujejo? Povedo, kar res mislijo? So jasni, enoumni v izražanju? Je izrečeno relevantno glede na situacijo? Povedo preveč, premalo?

Besedilo 1

B: Boš prestavo piva sem.

A: Kaj bom zdaj nardil?

B: V zmrzovalniku so še tri piva.

A: Ja, ja. Bom. Jaz ...

E: Mi pijemo.

E: Draga?

D: Malo še lahko ja.

Č: Šli so, šli so v stečaj?

C: Kaj rabiš ono drugo? Boš mel raje mrzlo?

C: A je res, da /.../

A: Kaj so že? Pa veš?

B: Ne vem. /.../

E: Ja, zato pa obstajajo ona mrzla.

D: Kaj je to?

E: Mi smo prijatelji in vse delimo.

D: Mh. Aha.

C: /.../ sam moje.

E: Tolk piva pa nisem spil že – [zelo dolgo. Moram priznat.]

D: [“E, pa nehaj” Skoz ponavljam pa ne vem kam zbasal pivo.]

A: [Je še lahko, veš. Ti še lahko dam.]

C: Ga pijeta?

D: Ne. Nikoli.

E: Mh.

C: Č pa jih.

E: Bierbauch.

C: Jaz tut moram.

Č: Jaz od časa do časa kaj spijem. Ob sobotah.

A: Mi jih je pa dal cel kup, veš?

VAJA 11

Besedilo 1

R: Mimogrede, ne. Js se spravim včeri ə mojga nečaka, od mojga brata ...

S: Ja.

R: ... sineka Daneja, ne. Star je leto pa pol, ne.

S: Ja.

R: V glavnem super vse. S ta malim se špilam, se zafrkavam, vse fajn ə in potem grem js neki na balkon. In oni majo na balkonu pač tista vrata, ne. Mislim normalna bal[konska vrata].

S: [Ja. Ja.]

R: Js grem na balkon, zaprem vrata ə ...

S: Na drugi strani ni kljuge.

R: Ne, vem, ampak js vrata zaprem glihtolk, da ne bo pihal noter.

S: Aha.

R: In pride ta mal – leto pa pu star – zraven unih balkonskih vrat | in on mene tak gleda in jaz se še zafrkavam z njim: »Kaj je, Danej? Kaj je, Danej?« in on se nasloni na kljuko in zapre.

In jaz ostanem ... Leto pa pu. In js ostanem sama od zuni na balkonu, finta pa v tem, da vhodna vrata do njih [] sn mela pa tut zaklenjena zaradi tega, da ne bi ta maj slučajno po

S: [Ja.]

R: stupnicih padu. In potem je mene panika zagrabila [] in sn – stara moja – z tem levim bokom tako

S: [Ja.]

R: bušnila noter v tista vrata, v tisti paniki, ker sn se cela pajtlala, herc mi je delal po moje – ne vem, koliko udarcev na minuto – tako trešča v una vrata noter, da sn vrata raz...

S: Dol vrgla.

R: Zlamala [] vrata, da sn vdrla v bajto. In tlele mam zdej tule čist plavo, ker sn tole zadela

S: [A!]

R: ob vrata. No, da vidma zej.

S: Ja, no. Da vidmo.

VAJA 12

V besedilu Jim Jinkins: *Zgode in nezgode. Packolinka v varstvu, Zbirka Dare, 25–28, najдите izraze, ki se nanašajo na osrednje like zgodbe, in ostala kohezivna sredstva.*

Bila je sobota dopoldne. Jana je pestovala Packolinko, medtem ko je Dare mahal očku in mami v slovo. Ko ju ni bilo več videti, se je Jana obrnila k Daretu in rekla: »Prav, čas za ekspresni tečaj varovanja dojenčkov!«

»A? Saj sem sposoben! Samo paziti moram, da se ji ne bo nič zgodilo!« je odgovoril.

»Ja, v tem si pravi umetnik!« ga je podražila. »Se spomniš pokovke?«

»Če nisem vedel! Zdaj je drugače!« se Dare ni pustil. »Ne bo težav,« je prepričljivo rekel.

»Dare, Princeska je kar nadloga, veš,« ga je posvarila Jana.

»A nisi rekla, da z njo ni nobenih skrbi?« jo je zabil Dare.

»Tudi prav. Dam ti samo en nasvet: ne odnesi Princeske nikamor, kjer je ne boš imel vseskozi na očeh. Zato ne hodi iz hiše. Slišiš, Dare?« ga je pobarala.

»Ne iz hiše,« je ponovil Dare.

»Prav. Zdaj pa ji zamenjaj plenico.«

»Niti v sanjah!« je protestiral. »Saj je ta na njej še čista.«

»Že, ampak tega nisi še nikdar počel,« mu je odgovorila.

Mimo je priplesal Lakotnik. Nosil je brisačo v obliki plenice.

»In to bom storil natanko tolikokrat, kot bo nujno potrebno, da veš!« je vzkliknil Dare.

»kakor želiš, o Veliki varuh dojenčkov, je skomignila Jana in mu podala dolg list papirja. »Tu so telefonske številke za klice v sili. To,« je rekla in iz žepa potegnila pettisočaka, »pa je denar za izjemne primere. Mami mi ga je dala.«

»Zdaj grem,« je oznanila. »Veliko sreče!«

»Ne skrbi, vse bo v najlepšem redu,« je sestri zagotovil Dare in ji pomahal v slovo. V trenutku, ko je Jana izgnila za vogalom, je Packolinka začela jokati.

Neustrezna besedila preoblikujte tako, da bodo ustrezna.

Prodam posteljo za ženo, ki je zločljiva.

Prodam psa. Žre vse. Posebno rad ima otroke.

Visoko kvalificiran čevljar izdeluje gozjarje, čevlje in sandale po naročilu in po meri. Tudi iz kože cenjenih strank.

Na vratih mesnice je mesar pustil listek: "Jutri bom klal. Postavite se pravočasno v vrsto."

Na oglasni deski krajevne skupnosti je bilo sporočilo: "V soboto ob desetih bo streljanje rezervnih oficirjev. Kdor ne bo prišel, bo obešen na oglasni deski."

"Torkova gledališka matineja ta teden izjemoma ne bo v četrtek zvečer, ampak v soboto popoldne."

Opozorilo v restavraciji: "Direktor ni odgovoren za plašče, površnike in dežnike, ki jih ukradejo v tem prostoru, razen če ga zasačite pri dejanju."